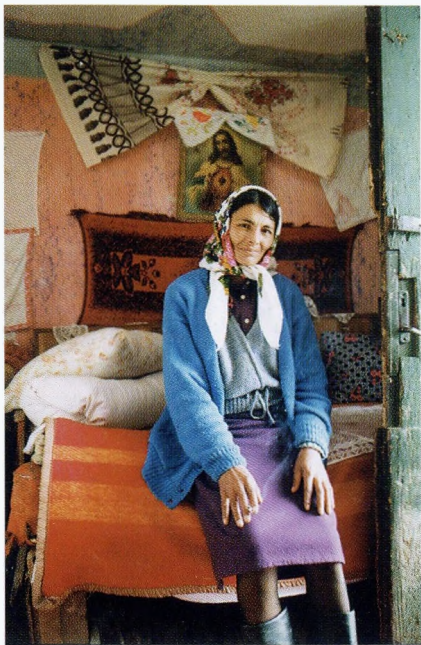

„MENNYORSZÁG CSILLAGA”

MAGYAR NÉPHAGYOMÁNYOK – CIGÁNY HAGYOMÁNYŐRZŐK I-II.

BARI KÁROLY
GYŰJTÉSE

Román Olga (Sepsiszentgyörgy, 1995)

1

A cigánység folklórkultúrája kétnyelvű. A különböző cigány csoportok a mindenkori környezetük tradicionális kultúráját átveszik, s a nemzedékek során - a saját hagyományaik mellett - egyfajta kultúra-dialektusként tovább örökölik.

Azonban jelenleg az előítéletes társadalmi viszonyok még olyanok, hogy a cigányok a kulturális identitásukat e nyilvánvaló kettős kötődés ellenére sem élhetik meg tökéletesen. Sem a saját hagyományokban gyökerezőt, sem azt, amit az az átvett kultúra sarjasztott ki, amelyet évszázadok alatt eltanultak, és amelynek egyes elemeit gyakran tovább megőrizték, mint azok, akikről eltanulták.

A cigányok az autochton tradícióikat azért nem vállalják a közösségeiken kívül, mert félnek a cigányellenes társadalom egyre durvább megnyilvánulásaitól. A cigánység „elhagyását“ és az átvett kultúra sajátként való feltüntetését pedig elitélően fogadni mind a befogadó világ, mind az eredeztető közeg.

A cigányságnak írott történelme még nincsen. Más népek történelmének kapcsán jegyezték föl cigányokra vonatkozó adatokat (főleg negatívumokat: kirekesztő rendeletekről, üldözésekről, kivégzésekről). Ezeket kronológiai sorrendbe szedve „ci-

gány történelem“-ként emlegetik, ez azonban nem történelem, csak följegyzések a cigány népet sújtó, nem-műlő előítéletekről. Igaz, ezek az adatok is részei lehetnek majd egy (megírásra váró) cigány történelemnek.

A cigányok életéről, kultúrájáról, sorsukat fel dolgozó alkotásokról a cigányokat körülvevő társadalom alig tud. Egyrészt, nagyon kevés a hiteles forrásmunka, másrészt, ami van, az is nagyon nehezen jut el az érdeklődőkhöz. Éppen ezért, rendkívül fontos minden olyan hiteles folklór-publikáció, amely a cigánység kultúráját - az autochton cigány nyelvű tradíciókat, és az általuk őrzött archaikus nemcigány néphagyományokat, amelyek szintén lehetnek a cigány identitás hordozói - tárja föl és ismerteti meg a „többségi lakosság“-gal, hiszen a cigányokról szóló valós ismeretek oszthatatják a velük kapcsolatos előítéleteket. A cigánység szellemi kultúráját a népi tudat őrzi, még eleven, funkcionális folklóralkotásokban.

2

Az itt közreadott, cigányoktól gyűjtött magyar néphagyományanyag azt bizonyítja, hogy a cigánység olyan rétegeit őrizte meg környezete tradícióinak, amelyek gyakran már csak náluk lelhetőek föl.

A közölt anyag nagy részét szülőfalumban, Bükkaranyoson gyűjtöttem, megállapításaim, a szokásokat illetően, elsősorban erre a falura vonatkoznak.

A név, születési év, a gyűjtés helye és ideje

mellett megadom azt is, hogy az adatközlők melyik cigány csoportból származnak. Ahol ez a megjelölés hiányzik, magyar az adatközlő. A magyaroktól rögzített felvételeimet azért publikálom ezen a lemezen, hogy jelezzem: milyen „környezetbe” illeszthetőek bele a cigány adatközlőktől magnetofonra vett szokások, szövegek, énekek.

Igyekeztem minél több műfajra kiterjeszteni a válogatásomat. A téli ünnepkör anyaga, a cigányság ünnepelési szokásainak megfelelően, hangsúlyosan szerepel.

3

Karácsony napja, december 25. a téli napforduló ideje. A keresztény világ ekkor emlékezik Jézus Krisztus születésének napjára. Az ókorban ekkor ünnepelték az újjászülető Napot, a fényt, december 25. tehát eredetileg a fény ünnepe volt. Az ünnep szöveges hagyományai és köszöntő énekei a fény, az életető erő, a termékenység istenei előtt tisztelgő szertartások emlékeit őrzik, és különféle ősvallási képzeteket, amelyek a napimádásról, fénytisztelétről tanúskodnak. Ezek a képzetek az idők folyamán rájuk rétegződő keresztény elemek alatt se tűntek el.

Az ókori hiedelmek szerint december 24-én a Nap meghal és 25-én születik újjá. A néphagyományokban fennmaradt pogány hiedelmek beépültek a keresztény néphitbe, és a misztérium-vallások isteneinek jegyei azonossá váltak a megváltó istenfű személyének jegyével: Jézus Krisztusnak a

népi gondolkodás napisteni attribútumokat adományozott.

A Napot megszemélyesítő régi keleti istenek ugyancsak szűztől születtek, mint Jézus Krisztus, sziklabarlangban vagy szent fa alatt, és születésükkor ugyancsak pásztorok járultak eléjük hódolni. Ilyen legenda fűződik pl. Mithrász óperzsa napisten születéséhez is.

Az óperzsa Mithrász isten napszimbolikája a magyar karácsonyi énekek háttérében is föllelhető. A csecsemő Jézus nem más, mint a természet örök körforgásában újjászületett Nap, aki a világmindenséget, a világfát jelképező almafa alatt fekszik a Paradicsomkertben. Egyébként, maga a Paradicsom szó is perzsa eredetű, a perzsa „parades” szóból származik, jelentése - „gyümölcsöskert”.

Jézus születésének dátumát egy Dionysius Exiguus nevű római szerzetes jelölte ki időszámításunk kezdetéig a VI. században. A jelenlegi kutatások Jézus születését 7 évvel korábbra teszik, és nem azt tartják valószínűnek, hogy Jézus decemberben született, inkább azt, hogy valamikor tavasszal, mert Betlehem környékén decemberben a hideg időjárás nem engedi meg, hogy szabadban legeltessenek a pásztorok, akik az égi jelet követve, a csecsemő Jézus jászolához járultak hódolni. Megkérdőjelezik azt is, hogy üstökös lett volna az égi jel, mert akkoriban az üstököst baljós előjelenek gondolták.

A kutatók véleménye, természetesen, nem befolyásolja a hiedelmet - se Jézus születésének időpontját, sem a körülményeket illetően. Karácsony

december 25-én van és Jézus Krisztus csodás születésének napját is ekkor ünnepli a nép.

Régen az évkezdés is erre a napra, december 25-ére esett. Magyarországon csak a XVI. században vezették be a januári évkezdést. A karácsonyi szokásanyag szövegei máig őrzik annak az időnek az emlékét, amikor a karácsony és az újév napja még egybeesett. A betlehemes játékok végén és a karácsonyi énekek záradékában szerencsekívánások vannak, amik az évkezdő szokásokra jellemzőek.

4

A téli ünnepekör folklórájának egyik gazdag fejezetét a karácsonyi énekek csoportja jelenti. Ezek a Szűz Mária szálláskereséséről szóló és Jézus születését dicsőítő énekek a népi vallásos gondolkodás fontos emlékei.

Az 1900-as évek első felében általános szokás volt a falvakban, hogy karácsony előestéjén kántálással köszöntötték meg egymást. Kb. 1950-től ezt a szokást már csak a szegény sorsú falusi cigányság végezte, adománygyűjtő céllal. A magyar karácsonyi hagyományok sok szövegét és dallamát napjainkban jobbbára a cigányság őrzi.

A cigányok karácsonyi kántáló-járásában megkülönböztethető volt a közösségen belüli tisztelettevő, és a közösségen kívüli adománygyűjtő kántálás.

Közeli rokonokhoz, „megtisztelni őket“, cigány nyelvű karácsonyi kolindákat mondani, a cigány

férfiak is elmentek, de a magyar nyelvű kántálások a „magyar házak“-nál adományokért (pénzért, süteményért) történtek, és az adománygyűjtő kántálásokban a cigány férfiak, presztizs okokból, nem vettek részt, csak a nők és a nagyobb gyerekek. A csak magyarul beszélő cigány férfiak se mentek soha kántálni a nemicigányokhoz, de a telepen lakó családhoz tartozókat illet karácsonyi énekekkel megköszönteni. Az énekeket - cigány nyelvűeket és magyar nyelvűeket egyaránt - hallás után tanulták az idősebbektől, így egy-egy közösségen belül ugyanazok a kánták hagyományozódtak nemzedékről nemzedékre.

Cigány nyelvű kolindát énekelni mindig a legidősebb testvérhez mentek először, aztán ahogy születés szerint következtek. Bekopogtak az ablakon (általában az udvarra néző ablakon) és azt kérdezték, dicsérhetik-e énekekkel az Istent, mondhatnak-e kolindát. Miután az engedélyt megadták nekik, egy-két kolindát elénekeltek. A bontiek onnan tudták a befejezést, hogy záradék-ként szerencsekívánást mondtak. Ekkor a gazda beinvitálta őket. Amikor beléptek a házba, „áldáztak“, vagyis áldást mondtak a háziakra. A háziak ezután pálinkával kínálták meg őket. Majd a kolindázók folytatták útjukat, hogy minden testvért meglátogassanak. Csoportjuk folyton gyarapodott, egyre nagyobb lett. A kolindázás végeztével ahhoz a házhoz tértek meg, ahol a karácsonyi multság elkezdődött, amiben egyébként már jóval az ünnepek előtt megállapodott a rokonság, és amire a háziak már „rákészültek“. De

az érkező vendégek is hoztak ételt és italt.

A „magyar házak“-nál a cigányok magyar nyelvű kántálása hasonlóképpen folyt le. A legfőbb különbségeket (az adománygyűjtést és azt, hogy csak a nők és a gyerekek vettek részt a kántálójárásokban) az előzőekben már jeleztem.

A cigányok kántáló énekei mindig alkalmazkodtak a helyiek vallásához. A református falvakban, ill. a falu reformátusok lakta házáinál református karácsonyi énekeket is mondtak, a katolikus helyeken katolikusokat is. Általában pontosan tudták, hogy kinél melyiket kell elénekelni.

A kisebb csoportokba verődött asszonyok és gyerekek sötétedés után indultak ki a cigány telepéről és házsorjában az utca mindkét oldalán „minden magyart megkántáltak“. Az udvar felőli ablakon zörgettek be, azt kérdezték: „Meghallgatják-e az Isten ígését? Dicsérhetjük-e énekkel az Istent?“ Az engedélyszavak mindig elhangzottak, mert már várták őket, éneklésük hozzátartozott a karácsonyhoz. A házbeliek a megköszöntésért külön a kántálóknak sültöt aprósüteményt vagy „édes krumplis lángost“ vagy „kántás kalácsot“ adtak. Az asszonyok karján vesszőből font kosár volt, abba rakták bele az adományokat. A kántálást tizenegy óra körül befejezték.

A cigányok hagyományaiban megtalálható magyar nyelvű kánták két szövegtípusba sorolhatóak. Az egyikbe tartoznak azok a Szűz Mária szálláskereséséről szóló hosszú legendaballadák, amelyeket témájuk miatt karácsonyi énekeknek tartanak. A másikba olyan rövidebb énekek, ame-

lyek a jászolnál hódoló pásztorokat írják le és a kis Jézus csodás születését dicsőítik. Mindkét említett típusból sok variáns ismeretes.

A colári cigányok csak karácsonykor, illetve a karácsony előtti héten énekeltek kolindát. Hiedelmek szerint, ha máskor is elénekelnék, kiütéseket kapnának.

5

A köszöntőverset (Bükkaranyoson) az aktuális nap délelőttjén kellett elmondani. A karácsonyt december 25-én, a János-napit december 27-én, az újévit január 1-én. 12-14 éves fiúgyerekek, általában párosával, jártak „köszöntgetni“. Miután kopogtak, beléptek az ajtón („boldog ünnepeket“, „boldog névnapot“, „boldog újévet“ kívántak), azt követően mondták el a hagyomány által örökölt vagy a falusi kántortanítóktól tanult verset.

A köszönyhözért pénzt (2-5 forintot) adtak.

6

Az újévi kántálás az új esztendő első estéjén volt szokásban (egyes vidékeken az őszentendő utolsó estéjén). A szokás menete gyakorlatilag ugyanaz volt, mint a karácsonyi kántálásé. Sötétedés után kezdődött, tizenegy óra körül fejeződött be. Az udvarra néző ablaknál énekeltek. A kántálásért pénzt, süteményt adtak.

Az újévi kántálás hagyománya nem volt olyan erős, mint a karácsonyié; nem folytatták, bár

mindenütt tudtak róla. Mára teljesen megszűnt, a cigányoknál is. Nem sok újévi kántáló ének ismeretes.

Újévkor idegen házba elsőnek nő nem léphetett be, mert az szerencsétlenséget hozott. Előfordult, hogy szembeöntötték hamuval.

Egy simonfai beás adat szerint megesett, hogy egy január első napján elsőnek érkező lányka szájába hamut tömtek.

7

Az első betlehemes játék Assisi Szent Ferenc nevéhez fűződik. A hagyomány szerint, ő játszatta el először a „betlehemi jászol előtt“ Jézus csodás születésének történetét, közössége templomában. A templomi betlehemállítás szokása mai napig megmaradt, bár magát a betlehemes játékot, elvilágiasodása miatt, a középkori pápák rosszallása kiszorította a templomból. Ettől kezdődően a karácsony és újév közötti napokban házról házra járva falusi alkalmi csoportok adták elő. Elterjedtsége általánosan mondható, sok változata van. A betlehem-járas a legismertebb vallásos jellegű magyar népi dramatikus játék.

Az itt közzétett betlehemes játékot 1974-ben vettem magnetofonra attól az embertől, aki a játszó csoportnak annakidején (1940 körül) betanította.

A szereplők öltözetét a helyi hagyomány írta elő. Az Angyal ruházata hosszú, térdig érő fehér ingből, bőgatyából és korona formájú papírsüvegből állt. Ő vitte a színes keménypapírból készített, csokolá-

déeziúttal borított tetejű kis templomot, a betlehemet, amelyben a Szent Család alakjainak fából kifaragott, megfelelően felöltöztetett figurái voltak. A Pásztorok, a Bojtár, és az Öreg kifordított bundát és kucsmát viseltek. Allukra nagy kenderkócot ragasztottak szakállnak, a Bojtár kivételével. Az Első Pásztor bekopogtatott és kérdezte: „Szabad-e a betlehemmel bemenni? Fogadják-e a kis Jézuskát?” Ha igen volt a válasz, az Angyal a betlehemmel bement a házba. A Pásztorok csak őt követően léptek be, egyenként.

A közölt változat (melyet az adatközlő egri származású édesapjától tanult) versszövegei és dallamai tekintetében felvidéki betlehemes játékokkal tart rokonságot. Különösen elmondható ez az Öreg félreértéseken alapuló „vicces“ megszólalásairól. A figurát gyakran olyan személy jelenítette meg, aki a közösségben tréfacsinálóként volt ismert.

8

A vízkeresztől húshagyókeddig, hamvazószerdáig (egyes vidékeken úgy is mondták: „húshagyó szerdáig“) tartó időszak elsősorban a farsangi szokások időszeke. A vízkereszt kezdetén előadott háromkirály-járas, ettől eltérően vallásos jellegű volt, valószínűleg a betlehemes játékból vált ki. A köszöntő ének előadásáért a házaknál a „háromkirályokat járó“ fiúgyerekek pénzt, süteményt kaptak.

Vízkereszt igen összetett ünnepe az ókori

Alexandriában keletkezett, ahol január 6-án tartották Hélios az isten születésnapját. Az ünnepet átvevő alexandriai keresztény irányzatok a sok isten vonását magába olvasztó Hélios alakjában Krisztust látták.

A régi, eredeti tartalomra idővel új tartalmak rakódtak. Ma vízkeresztkor ünneplik Jézusnak azt a csodatételét, amikor a vizet borrá változtatta, és ekkor ünneplik a megkeresztelkedését. Ezen a napon emlékeznek meg arról is, hogy születésekor három király (három napkeleti bölcs) ajándékkal járult eléje hódolni.

A bibliai történeteket felidéző ünnepi megszentelések: a királyok ajándékainak, az aranyak és a tömjének, (amik csak isteneknek kijáró ajándékok), valamint a mirrhának (ami viszont Jézus földi embertől való születését fejezi ki) megszentelése, és a víz megszentelése napjainkban is az ünnep liturgikus tartozékai.

A hűsvétot előkészítő (elsősorban a hústeleket tiltó) negyvennapos böjti és vezekelő idő első napja a „húshagyó kedd”. A rákövetkező szerdai nap „hamvazószerdá” elnevezése onnan ered, hogy a XIII. századig fennálló nyilvános vezeklés során a bűnbánók fejét a püspök hamuval hintette meg.

9

A apokrif archaikus imádságok nagy anyagát Erdélyi Zsuzsanna gyűjtötte össze, és csoportosította őket a felfedezéséről beszámoló, korszakos jelentőségű munkájában, a „Hegyet hágék, lőtöt

lépék”-ben. Ezt a pogánykorig visszanyúló népköltészeti műfajt ő emelte a rangjára, és ő írt az imádságokhoz olyan információgazdag jegyzeteket, amelyek eligazítanak szakmabeli és érdeklődőt egyaránt. Említett művének megjelenése után az archaikus imádságokat közreadó publikációk már csak részben árnyalják a műfajról általa kialakított képet.

Az itt közölt imádságok az általánosan elterjedt változatok ismertebb darabjai közül valók, alaptípusok. Krisztus keresztthalát mondják el, abból a középkori eredetű elgondolásból kiindulva, hogy a Megváltó szenvedéseiről való elmélkedés erény, amit az Isten megjutalmaz. Erre az elgondolásra utal, hogy nincsen bennük kérdés, szövegük csak a bibliai történet felidézése, a záradékok formulái azonban kifejezik, hogy akik elimádkozzák, azok kegyelmet nyernek.

Funkciójuk szerint sokrétűek voltak: imaként, ráolvasásként, bajelhárításként egyaránt mondták őket. A motívumok eredetvonalai népi jelképrökre, középkori írott szövegekre, apokrifokra, és a Biblia kanonizált történeteire vezethetők vissza. A Krisztus vérért agyagtálba fölfogó Arimathiai József cselekedete az idők során Grál-élméllel olvadt össze, a szentkeresztfa pedig a legtöbb mitológiában megtalálható világfa-életfa képeivel. Az önmagát feláldozó Isten története se csupán a Bibliában fordul elő. A germán mitológiában Ódin főisten az Ygdrasil nevű világfára saját dárdája által rászegezve hal meg. A Mária ébresztésekor megszólaló kakas utalás a virradatra, amikor Péter

megtgadja Jézust; a „pénteki“ záróformula pedig Jézus halálára való utalás, „érdemszertző“ elmélkedés nagypéntekről. Jézusnak, a hagyomány szerint, Ádám bűne miatt kellett életével megváltania az embereket, talán ebből a hagyományból fakadt az az apokrif legenda, hogy a golgotai kereszthez a fát az Ádám sírja körül nőtt cédruserdőből hozták. A Jézus kereszthalálát megálmódó, jövőbe látó Mária anya-képét a középkori himnusz-költészetben már megtalálhatjuk.

„Használták“ a bibliai történeteket „égi háború“ ellen is, annak az elvnek az alapján, hogy ha felidézük a Krisztus keresztre feszítésekor bekövetkezett „nagy időt“, a künszenvedésről való elmélkedésért jutalmul Isten eloszlatja a közelgő vihart.

Ezeket az archaikus szövegeket elődeiktől, hallás után tanulták, csak ritkán fordult elő, hogy leírták. A leírt imádságokat rendszerint az a füzet tartalmazta, amelyik a vallásos ponyvákban kimásolt búcsújáró énekeket, legendaballadákat is. A vallásos ponyvák szentekről szóló történeteket, bibliai eseményeket dolgoztak fel, főképpen Jézus Krisztus keresztre-feszítését.

10

Régen a halottas háznál a virrasztás sötétedés után kezdődött és hajnalig tartott. A házba „Adjon az Isten vigasztalást!“ köszöntéssel léptek be. Vagy a halottas ágy mellett (egyik oldalon a nők, másik oldalon a férfiak), vagy az asztal köré tett székeken ültek (nők és férfiak vegyesen). A virrasztás ideje alatt bor és kenyér volt az asztalon, amelyből egy

kortynyit és egy falatnyit illet fogyasztani. Amíg a halott a házban volt, a tükröt fehér takaróval takarták le, az órát megállították.

A virrasztáson általában rokonok és ismerősök vettek részt, de mások is elmentek a faluból, főleg idősebbek. Mivel az elhunyt hozzátartozói nem énekelhettek, és „a halottat imádkozással, emlékléssel kellett elbűcsúztatni“, ennek biztosítása érdekében a kapcsolódó énekeket jól ismerő, jó hangú énekes asszonyokat is meghívtak. Előfordult, - kizárólag cigány asszonyok esetében - hogy temetés után a virrasztáson való részvételért (a karcsebecskedi asszony információi szerint) pénzt fizettek. Élelmet ezért nem adhattak, de még felkínálni se volt szabad.

Az éneklést az „előénekes“ vezette.

Az itt közölt virrasztóénekes-felvételek egymásutánisága megegyezik a halottas háznál, a közösségi szertartáson előadott énekek szokásos sorrendjével. Az énekek sorrendjét mindenütt a helyi hagyomány alakította ki.

Az erdélyi területeken élő, magyarul is beszélő cigányok között van egy sajátos szokás. A környezetüktől valamikor eltanult, a magyarság folklórgyakorlatából legtöbbször már kikopott, archaikus balladákat (Három árva, A falba épített feleség, stb.) siratóballadaként énekelnek a virrasztásokon. Gyakori, hogy egy balladaként kezdődő siratót keservekből átvett szakaszokkal folytatnak.

A magyarországi cigányok a saját halottjaik virrasztásán nem énekelnek egyházi virrasztóéne-

keket, siratóballadák éneklése sincs szokásban náluk. Mivel nincsenek kifejezetten virrasztóénekeknek nevezhető cigány énekek, az oláh cigány virrasztásokon, a mesék, történetek mellett, hosszú cigány nyelvű énekfüzérek, keservesek hangzanak el, amelyek különböző mulatságbeli asztali énekek alkalomhoz illő strófáiból „rögtönzőnek”.

Amikor belépnek a virrasztóba, (ahová egyes helyeken a virrasztók szoktak italt is vinni), általában a magyarok köszönési formuláját használják („Adjon az Isten vígasztalást!”), vagy nem köszönnek. A Pest környéki colári cigányoknak cigány nyelvű köszönési formulájuk van: „*O Del t' ertil hale műleh, le kavere műlenca khetáne!* - Az Isten bocsásson meg ennek a halottnak, a többi halottal együtt!” A háziak erre azt válaszolják: „*Báter: Káde te hatjárel o Szunto Del!* - Ámen. Hallgassa ezt meg a Szent Isten!”

Mielőtt isznak, a pohárból egy kortyinit a következő szavakkal a földre öntenek: „*T' avel páhízo angla kado műlo!* - Legyen (ez az ital) áldozat e halott előtt!”

11

A tradicionális hiedelemvilágban a legismertebb természetfeletti képességekkel rendelkező lény a boszorkány. A népi tudat boszorkánytevékenységekkel kapcsolatos elképzeléseit, elsősorban a boszorkányperiratok révén, a XVI. századtól követhetjük nyomon. Általában emberellenes cselekvéseket tulajdonítottak neki: tejjaszon

elvételét, megbabonázást, megkötést, szemmelverést, stb. Rövidebb hiedelemközléseknek és hosszabb hiedelemtörténeteknek egyaránt sokszor áll a középpontjában. A boszorkány megpatkolásáról szóló elbeszélés - mindenütt helyben vagy közeli faluban megtörtént dologként - az egész ország területén ismert. A boszorkány megnyilvánulásai ellen egész sor védekező praktikát ismer a közösségi hagyomány. Az elhárító gesztusok közül egyik leghatásosabbnak vélt a „megfordítás” : a bal kézzel és a fonákkal történő eljárás.

A lidérc (lúdvérc) a nem antropomorf hiedelemlények közé tartozik. Sokan az ördög megjelenésének tartják. Mivel folyton azt mondogatja, hogy mitmitmit, helyenként mitmit-csirkének vagy mitmitkének is nevezik. A hozzá tartozó hiedelmek szerint, az ember hóna alatt tojásból kiköltött, minden kérést szolgálatkészen teljesítő lény idővel terhére válik gazdájának, és az egy lehetetlen parancs kiadásával szabadul meg tőle. A lidérc-csirke nem jön többé vissza, ha nem tudja elvégezni a reá bízott feladatot.

A gyűjtött anyagból egy rövidebb és egy hosszabb elbeszélést választottam a lemezre. Utóbbi (igen valóságúen elmondott történet) a lidérc-csirke kiköltésének kudarcral végződött esetről számol be.

12

A népmesék hiedelemhátterű folklóralkotások. Sajátos világlátások és világtérképek megnyi-

latkozásai. A cigányok fantasztikusan gazdag mese-hagyománnyal, ma is eleven mesélési szokásokkal rendelkeznek.

Az archaikus cigány közösségek még napjainkban is igazi funkciójukban éltetik a meséket. Van igény a mesére, a mesélésre, az összejövetelek mesélési alkalmak lehetnek. Ez azt is jelenti, hogy megtörténik az átadás-átvétel, vagyis a fiatalabb hallgatóság révén a hagyományok tovább öröklődése.

A cigányok között legnépszerűbbek a varázserejű hősök kalandjait bonyolító tündérmesék, a cigány mesemondóktól rögzített felvételek talán ezeket tartalmazzák a legnagyobb számban. Néhány mesetípus szinte alig létezik a cigányoknál. Meglehetősen kevés számú legendamesét, állatmesét, csalimesét, láncmesét ismernek.

Az itt közölt láncmese (Pityke tyúk) a kevés számú közül való.

A láncmese szerkezetének jellegzetessége a viszonylag egyszerű történet cselekvéseinek megismétlődése. A mese első részének negatív cselekvéssora a második részben pozitív módon ismétlődik meg. A befejezés viszont nem minden esetben pozitív.

13

A cigányok által énekelt nemcigány nyelvű népdalok is jól tükrözik a cigányság életérzését. Főleg olyan dalokat vesznek át a környezetiüktől,

amelyeknek szövegeiben a társadalom peremére szorított emberek nehéz sorshelyezetei fogalmazódnak meg.

A keservesnek nevezett műfaj darabjai különösen alkalmasak az átvételekre, mert jellegüknél fogva mindenki alkalmazhatja őket egyéni panaszai kiéneklésére is. Ezek az „önsíratók“, a formulárszettek megerősítve, nagy közösségi értékű folklóralkotások.

A keservesek mellett a legtöbbet a rabénekek és a balladák közül kölcsönözzük. Cigány nyelvű rabénekek Magyarországon ezidáig még nem is kerültek elő, a felvételek mind magyar nyelvűek. A műfajnak viszont van cigány neve: *robicho gili* (rabi ének).

Teljes magyar népballadákat cigányoknál az erdélyi folklórkutatók regisztráltak jelentős számban, Magyarországon inkább csak balladaváltozatok töredékei fordulnak elő, nagyon sokszor alkalmi éneklések során, a mulatságok „asztali ének“-eiben. Az összeállítás „A gróf és az apáca“ címen ismert (itt: „Egy magas hegy tetejéről“ c.) ponyvaballadája tulajdonképpen kivétel, mert ép balladavariáns magyarországi cigány énekestől.

Cigány katonának meglehetősen kevés van az ismerhető és publikált folklóryanagban. Egy romániai cigány ballada azt mondja el, hogy vándor cigány legényeket a faluháza előtt erőszakkal megfognak és katonának akarnak elvinni. Ebből a balladából arra is lehet következtetni, hogy régen a cigányok kényszerosozása általános lehetett (nemcsak nálunk, a környező országokban is),

és arra is, hogy a kényszerűen megélt, nehéz katonaévek valószínűleg sokkal több éneken nyertek kifejezést, mint amennyi fennmaradt a cigányok között. Ma döntő részben a környező lakosságtól átvett katonaénekeket éneklik.

Az énekek (főleg a keservesek) műfajba való besorolása rendkívül nehéz, mert a sokszor hangulatszülte szerkezetű énekek a tartalmi jegyeik alapján több műfajba is besorolhatóak lennének.

14

A magyarországi táncbázmozgalom az erdélyi cigányzenészek nélkül nem jöhetett volna létre. Hazai követők talán mindent tőlük tanultak meg, a hangszerkezelési technikától kezdve a repertoárig, a táncrendig. Tudásuk javarésze az erdélyi cigányzenészek hagyományként öröklődő zenélési tudásán alapszik.

Cigányzenészekről az első itthoni adat 1489-ből származik; ez Beatrix királynő Csepel-szigeti cigány lantosait említi. A témát feldolgozó áttekintések a XVI. és XVII. századból már tudnak több híradásról, amely cigány zenészek tevékenységét ismerteti. Ez azzal magyarázható, hogy a cigányok tömeges megjelenésével párhuzamosan természetszerűleg megszaporodtak a róluk és foglalkozásaikról szóló feljegyzések is.

A kuruckor cigány muzikusairól még nem készítették használható áttekintést, pedig valószínűleg sok adattal szolgálna az 1703 és 1711 közötti időszak.

Az első „igazi” cigányzenekar Czinka Panna zenekara volt. A cigányzenekarok összetétele (primás, kontrás, bógós, cimbalmos) az ő zenekarának mintájára, a XVIII. században alakult ki. Kutatók szerint, a klarinét cigányzenekarokban való szerepeltetése is ezidőtájt kezdődött, de nem vált általánossá úgy, mint az említett négy hangszer.

A XIX. és XX. század (a végét leszámítva) a cigányzenekarok fénykorának nevezhető. Megbecsülték őket, több cigányvirtuóz vált elismertté, híressé.

Az 1989-es fordulat után a nagy zenei tudással rendelkező városi kávéházi cigányzenekarokat elbocsájtották, megszüntették. Régen majdnem minden étteremben volt cigányzenekar, ma kivételes az olyan hely, ahol van.

A magyarországi falvakból az alkalmi zenéléssel foglalkozó cigányok a II. világháborút követően fokozatosan tűntek el. Az 1960-as évek végéig ünnepekkor (újévkor, húsvétkor vagy búcsúkor) néha még látni lehetett két-három zenészt, akik összeálltak, hogy házról házra járva pénzért muzikáljanak, de ők általában nem a tehetségesebbek, képzetesebbek közül valók voltak, és mivel egyre kisebb igény volt rájuk, működésükkel napjainkra teljesen fölhagytak.

Erdélyben más volt a helyzet. Ott - sokszor a nagyfokú izoláltság miatt - a néphagyományok a Ceaușescu-rendszer bukásáig megmaradtak, ebből is következően cigányzenekar szinte minden faluban volt. Ezek a zenekarok jól ismerték a közösségek ének- és zenerepertoárját, jeles napok

multságain, táncházakban, lakodalmakban és más zenés alkalmakkor ők muzsikáltak. Muzsikálási stílusukon jól észrevehető a román népi muzsikálás hatása, de ez az „asszimilálódott“ zenei hatás még jellegzetesebbé teszi virtuóz játékukat. A legautentikusabban mindenütt ezek a cigányzenekarok játsszák az illető vidék zenei folklórját, zenei dialektusát.

Fontos megjegyezni! Ezeknek az erdélyi cigányoknak a döntő százaléka magyarnak tartja magát. Létszámuk igen nagy és növekedik; az erdélyi magyarajkú lakosságnak máris jelentős részét képezik. A több százezer fős erdélyi cigány népességnek ugyanúgy, mint a magyarországinak (amely az én becslésem szerint jóval meghaladja az 1 000 000 főt), még mindig nincsen olyan értelmiségi rétege, amely megfelelően tudná az érdekeit érvényesíteni. Az erdélyi magyar párt a cigányokat nem kezeli partnerként, noha szavazataikra igényt tart, és az igazság, hogy választáskor csak a cigányok szavazataival tud nyerni. A marosvásárhelyi események után bebörtönzött cigányok ügyében (a börtönbe került személyek rokonainak elmondása szerint) a magyarok nem jártak el segítő módon, sorsukra hagyták őket.

A Magyarország határain kívül élő magyarok helyzetét rendezni kívánó státustörvény se veszi figyelembe a sok százezer fős „magyar“ cigányt, pedig az erdélyi cigányok - közvetett módon ugyan: szavazásokkor - a magyar párt hivatalos elismertetéséhez igen nagy mértékben járulnak hozzá.

15

Lemezsorozatomban elsősorban anyagközlés.

Az elmúlt évtizedekben megtett gyűjtőútjaim során sok olyan helyre, cigány csoportokhoz eljutottam, ahol kutatók még soha nem fordultak meg. Egyeksem publikálni a teljes folklórgyűjtésemet, hogy más kutatók vizsgálatai számára is hozzáférhetővé tegyem az általam rögzített anyagot. Közléseim hitelesek, a lejegyzésekkel és a fordításokkal együtt, így biztos alapjai lehetnek a vizsgálódásoknak.

Nyomdászabta terjedelmi korlátok miatt a folklóranagy háttértudnivalóiról csak röviden szóltam.

16

Az újabban használatos „roma“ szóval ellentétben az én cigányokról és cigány folklóról szóló írásaimban mindig a „cigány“ szó szerepel, aminek két oka van.

Egyrészt, néprajzi szempontból ez körülhatárolt fogalom. Etnográfiai értelemben a „roma“ csak egy a cigány csoportok közül, a „román“ kívül még több cigány csoport létezik (pl. *szinto, manus, kále, tinker, beás*, stb.). A „cigány“ néprajzilag megfelelő szó, mert minden csoportra kiterjeszhető, és napjaink néprajzi leírásaiban nincsen pejoratív tartalma.

Másrészt, meggyőződésem, hogy az „új“ szó használata semmilyen módosulást nem hoz az

érintettek megítélésével kapcsolatban.

Nem értek egyet azokkal, akik a cigányok önnevezését (talán kicsit erőszakos módon) bevezették a nemzetközi és hazai tudatba.

A „rom“ szó „cigányt, cigány embert“ jelent (a „roma“ többes szám, és megszólító eset). Úgy gondolom, hogy a cigányságnak volt egy önnevezése, amelynek jelentése természetesen volt mentes negatívumoktól, saját közösségeikben saját nyelvükön embernek szólíthatták egymást és saját közösségeikben ezáltal is teljes rangú embernek érezhették magukat. A szót nem szennyezte a külvilág nemismerésből keletkezett előítélet-fertőzete. Most, hogy a szó bekerült a közhasználatba, el fog veszni az eredeti, tiszta jelentése, szennyeződni fog az előítéletektől (ugyanúgy, mint a hatalomadta „újmagyar“ elnevezés is annak idején).

Én azoknak a törekvését tartom követendőnek, akik a „cigány“ szó negatív jelentésektől való megtisztításán fáradoznak.

17

Az előzón és ezen a mostani CD-kollekciómon látható „Magánkiadás“ felirat nem azt jelenti, hogy a kiadás anyagi feltételeit én biztosítottam. A szükséges előmunkálatoknak és a megjelentetésnek a költségét az elmúlt évek során pályázati úton szedtem össze.

Hivatásos kiadó is általában csak a gyűjtő által már elnyert pályázati összegből hajlandó folklór-

lemez publikálását elvállalni. Annak fejében viszont, hogy a kiadványra ráírja a nevét, és a hálózatában lévő lemezboltokban saját hasznára terjeszti, az összes szerzői jogra (a gyakran több évtizedes munkával összegyűjtött folklórányag szerzői jogainak birtoklására) igényt tart, noha - mint említettem - egyetlen fillért sem akar szánni a megjelentetésre. Ezt a hozzáállást és gyakorlatot én nem tartom elfogadhatónak, immorálisnak tartom. (Legtöbbször pontosan ez a helyzet a könyvek kiadásánál is.)

Ezért vállalkoztam arra, hogy az általam összeszedett pályázati pénzekből én jelentsem meg a folklórgyűjtésemet, és lehetőségeim szerint, én magam terjesszem. Természetesen, ingyen.

Abban reménykedem, hogy így is sok emberhez eljut.

Bari Károly

Irodalom:

- ALBERT Ernő: *Szabad madár*. Háromszéki cigányoktól gyűjtött népköltészet és levéltári okmányok. Charta Kiadó, 2000. Sepsiszentgyörgy.
- BARI Károly: *Betlehemes játékok és köszöntőversek Bükkaranyosról*. Vigilia, 1994. 12.
- BIHARI Anna: *Magyar hiedelemmonda katalógus*. Előmunkálatok a Magyarság Néprajzához. MTA Néprajzi Kutatócsoport, 1980.
- DÖMÖTÖR Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága*. Corvina, 1981.
- ERDÉLYI Zsuzsanna: *Hegyet hágek, lőtől lépék*. Archaikus népi imádságok. Magvető Könyvkiadó, 1976.
- HOPPÁL Mihály: *Folklór és közösség*. Széphalom Könyvműhely, 1998.
- ILLYÉS István: *Zsoltárok és halottas énekek*. Budapest, 1874.
- JANKOVICS Marcell: *Jelkép-kalendárium*. Panoráma, 1988.
- KRÍZA Ildikó: *A legendaballada*. Akadémiai Kiadó, 1982.
- KRUPA András: *Két „ponyvaallada“ Békés megyéből*. Forrás, 1984.6.
- LAJTHA László: *Sopron megyei virrasztó énekek*. Zeneműkiadó Vállalat, 1956.
- LUBY Margit: *Bábalelte babona*. Helikon Kiadó, é.n.
- MANGA János: *Felvidéki betlehemes játékok*. Ethnographia, 1940.
- Napszimbolika a cigány karácsonyi énekekben*. Néprajzi kisfilm. Forgatókönyv: BARI Károly, rendező: BOLLÓK Csaba. Először adásban volt: MTV 2, 1994. december 24.
- ÓSZ János: *Kántáló énekek*. Ethnographia, 1902.
- POZSONY Ferenc: *„Virrasztóhelyi keserves nótáink“*. Népballadák közössége és szertartása. Korunk, 1981.10.
-

RÉŠŐ ENSEL Sándor: *Magyarországi népszokások*. Osiris Kiadó, 2000.

RÓHEIM Géza: *Magyar néphit és népszokások*. Universum reprint. Szeged, 1990.

SEBESTYÉN Gyula: *Regös-énekek*. Athenaeum, 1902.

SZABOLCSI Bence - TÓTH Aladár: *Zenei Lexikon*. Átdolgozott, új kiadás. Zeneműkiadó Vállalat, 1965.

SZÉKELY László: *Csíki áhítat*. A csíki székelyek vallási néprajza. Szent István Társulat, é.n.

SZENDREY Ákos: *A magyar néphit boszorkánya*. Magvető Könyvkiadó, 1986.

Tanulmányok a boszorkányhitről. Ethnographia, 1990.

Vallástörténeti Kislexikon. Kossuth Könyvkiadó, 1973.

VOIGT Vilmos (szerk.): *A magyar folklór*. Osiris Kiadó, 1998.

VOIGT Vilmos: *Legrégibb adataink a magyarországi cigány folklórról - és ezek problémái*.

In: *Cigány néprajzi tanulmányok 1*. Magyar Néprajzi Társaság, 1993.

Compact Disc 1	52'48"
1 Egek királynéja (legendaballada)	4'42"
2 Elindult Mária (karácsonyi ének)	1'51"
3 Elindult a József (karácsonyi ének)	1'58"
4 József és Mária (karácsonyi ének)	0'30"
5 Zergetik a kócsot (karácsonyi köszöntővers)	0'20"
6 Kirije, kirije (karácsonyi ének)	1'32"
7 Fel nagy öröme (karácsonyi ének)	1'01"
8 Két citerás, két trombitás (karácsonyi ének)	0'19"
9 Karácsonytájbán, éjszaka (karácsonyi ének)	0'36"
10 Dícsértessék a Jézus (karácsonyi ének)	3'44"
11 Betlehemes játék	7'27"
12 Karácsonyba' hívek (karácsonyi köszöntővers)	0'28"
13 Felsütött a Napnak (névnap-i köszöntővers)	0'29"

14	Eldőcögött az óévnek szekere (újévi köszöntővers)	0'27"
15	Újlesztendő vígságszerén (újévi ének)	0'53"
16	Háromkirályunk napján (vizkeresztí ének)	1'27"
17	Ó, Mária Fehér Rózsa (archaikus népi imádság)	0'59"
18	Én kimegyek udvaromra (archaikus népi imádság)	0'43"
19	Midőn Szűz Mária Betlehemben (archaikus népi imádság)	0'58"
20	Setétség lett, midőn Jézust (archaikus népi imádság)	0'26"
21	Kiment Jézus éjszakára (legendaballada)	3'09"
22	Virrasztó énekek	8'52"
23	Szenesvíz elkészítése (hiedelem)	3'22"
24	Lúdvérc-csirke (hiedelem)	0'38"
25	A fekete csirke (hiedelem)	2'18"
26	Három hiedelem	3'29"

Compact Disc 2		65'00"
1	Pityke tyúk (mese)	3'38"
2	Aranyosi csárda (szerelmi dal)	0'49"
3	Aranyosi nagy magtár (szerelmi dal)	1'09"
4	Aranyosi híres varró (szerelmi dal)	0'33"
5	Rég megmondtam a bús gerlicének (szerelmi dal)	0'52"
6	De, d'úgy el vagyok búval lakva (keserves)	1'36"
7	S jaj, mer', én Istenem, be víg vótam ezelőtt (keserves)	2'04"
8	Aj, mer', beteg vagyok, édesanyám (keserves)	1'57"
9	Hej, de, tizenkettő, tizenhárom, tizennégy (keserves)	1'56"
10	Jaj, de bánom, hogy megházasodtam (panaszdal)	1'10"
11	Búra termett idő (keserves)	2'50"
12	Aj, mer', én Istenem, mér' vertél meg (keserves)	4'51"
13	Jaj, de magasak a falak (rabének)	0'43"

14	Jaj, de, mikor megyek Csíkszeredán, de, lefelé (balladatöredék)	0'54"
15	Pécsi erdő zárva van (ballada)	2'15"
16	Ablak alatt egy kőkenyfa (ballada)	4'18"
17	Egy magas hegy tetejéről (ballada)	3'47"
18	Nyisd ki, anyám, zöldre festett kapudat (katonaének)	1'00"
19	Megy a hadihajó (katonaének)	0'54"
20	Moldvai muzsika	7'58"
21	Mezőségi muzsika	3'06"
22	Kalotaszegi muzsika	6'45"
23	Gyimesi muzsika	9'46"

Rontó Jánosné és Bari Sándorné (Bükkaranyos, 1986)

Egek királynéja, mennyország csillaga,
fényes csillaga a szép Szűz Mária.
Bújdosik Mária sűrű siralmába',
keresi nyughelyét, sehol sem találja.

Szent József, Mária nagy útra indultak,
Jeruzsálemben, mert szállást nem találtak.
Látják Szűz Mária szülőállapotát.
Menj el, Szűz Mária, nem adhatunk szállást!

Sír a Szűz Mária szive fájdalmába',
hogyan hol lesz szállása a zord éjszakában.
Közel volt az idő, a szülés órája.
Hol fog megszületni Világ Megváltója?

Bemegyén Mária egy kovács lakába,
kérve őt ott szállást csak egy éjszakára.
Hallod-e, te kovács, könyörülj meg rajtam,
adj nekem szállást, nagyon elfáradtam!

Nem adhatok szállást, mert sok vendégem van,
az én szobáim mind elfoglalva van.
De a kovácsnak van egy vak, kezetlen lánya.
Máriának mondja: Menj az istállóba!

Nem messze van ide egy rongyos istálló
Betelehem útjában, ott meg is nyughatol.

A kovács vak lánya rólad gondolkodik,
jól tudom magamról, ápolás jól esik.

El is ment Mária rongyos istállóba,
megszülte szent fiát szénán a jászójba'.
Barmok leheltek rá hideg éjszakába',
Mária könnyei hull a Jézuskára.

Odament a lejtány, gazdag kovács lánya,
rongyos istállóba' Máriát találja.
Mondja Szűz Mária a nyomorék látnak:
Hajolj le, te jányom, vedd fel Szent Fiamat!

Lehajolnék hozzá, fájdalom, nem látom,
nincs kezem, Szent Fiad fölvenni nem tudom.
De lehajolt a lány, kinyíltak szemei,
kinyíltak kezei, és Jézust fölveszi.

Ő, csodák csodája, a vak kovács lánya,
kinyújtva két kezét Mária szavára,
lehajolt Jézusért, lett szeme világa,
tündöklék kezében Világ Megváltója!

Hazatér a lejtány vígan, nagy örömmel,
kis Jézust láthatta, megjött szeme fénye.
Így szólítá atyját és az édesanyját:
Látták a semeim ártatlan Jézuskát!

Úgy van, kedves atyám, te nagy gazdag kovács!
A Szűz Máriának mért nem adtál szállást?
Jaj, ha tudtam volna, a legszebb szobámba'

adtam volna neki szállást a házamba'!

Inkább én feküdtem volna istállóban,
semhogy Szűz Mária, ártatlan Jézus[ka]!

MÁTÉ IMRÉNÉ, sz. 1929.

és KERTÉSZ JÓZSEFNÉ, sz. 1929.

Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)

Gyűjtés: 1974

2

Elindult Mária

országoknak, világnak.

Be talált ő menni

gazdag juhásznénál.

Jőestét, jőestét,

gazdag juhásznéja!

Ad-e hát, ad-e hát

éjszakára szállást?

Nem adok, nem adok,

mert sok a juhaim,

mert sok a juhaim,

szállást nem adhatok!

Elindult Mária

országoknak, világnak.

Be talált ő menni

rongyos istállóba.

Ott szülte a fiát,
azt a kis Jézuskát.

Ha én azt tudtam voln',

hogy az Isten fia,

ezüstből, bársonyból

szállást adtam volna!

CSICSÁK FERENC (magyar cigány), sz. 1950.

Oroszgradna, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)

Gyűjtés: 1976

3

Elindult a József

Betlehen városába

szállást kéregetni,

szállást kéregetni.

Szállást nem adának,

szállást nem adának,

de mégis adának.

Barmok jászójába',

barmok jászójába',

romlott istállóba'.

Ott született az Úr Jézus,

ott született az Úr Jézus.

Nem láték én szebb gyümölcsfát,

mint Úr Jézus keresztfáját!

Vérrel, vízzel virágozik,

szent testéből gyümöcskodik.

Ne féljetek, hű pásztorok,

mennyből jöttünk tihozzátok,

fáradságot nem sajnáljuk,
csak Úr Jézust megláthassuk,
csak Úr Jézust megláthassuk!

IDŐS KHELDERÁS FÉRFI
Korond-Corund, județul Harghita (R)
Gyűjtés: 1996

4

József és Mária nagy útnak indultak,
Betlehem városba' szállást nem találtak.
Szent József azt mondta: Gyerünk istállóba!
Majd csak megpihenünk a zord éjszakába'!

ifj. JÓNÁS ISTVÁNNÉ (magyarcigány), sz. 1944.
Görömböly (Miskolc),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1998

5

Zergetik a kócsot, pézt akarnak kérni,
ha nem adják máriáson, el se fogom venni.
Tudom, asszonyomnak vagyon pálinkája,
azt is tudom, mibe' tarcsa – fekete korsóba'.
Ha nem ad belőle, hulljon el a fonala!

FIATAL KHELDERÁS FÉRFIAK
Korond-Corund, județul Harghita (R)
Gyűjtés: 1996

6

Kirije, kirije, ó, nagy Isten,
ki megárnnyékozta a Szent Szűzet!
Hogy kedves fiadat leküldötted,
szép Szűz Máriától születettet!

Glóriát mondanak az angyalok,
örvendez mennyégbe' a táborok.
Dicsőség a mennyben az Istennek,
békesség az földön embereknek!

Sűrű könnyeket hullajt Mária kisedre,
szűz emlőből szoptatja, és tekints Józsefre,
árván, szegénység nélkül, az egész életre,
s hogy Üdvözítőt hozott, örömmel van telve.

BARI „KIS” KÁLMÁN (magyarcigány),sz. 1918.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

7

Fel nagy öröme, ma született,
aki után a Föld epedett!
Mária karján égi a lény,
istení kised Szűznek ölén.

Egyszerű pásztor, térdeden állj,
mert ez az ég és földi király!
Egyszerű pásztor, jöjj közelebb,
nézd a te édes Istenedet!

BARI „KIS” KÁLMÁN (magyar cigány), sz. 1918.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

8

Két citerás, két trombitás, vígan legyetek,
köztetek van Úr Jézus, örvendeztetek!
Mi is örülünk és vidagunk,
a mi Jézusunknak jó estét mondunk.

CSIGSAK FERENC (magyar cigány), sz. 1950.
Oroszgradna, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1976

9

Karácsonytájbán, éjszaka,
mit láttál, testvér, álmokban?
Őrómi szép, de sírdogál,
mert egy szép angyal szólt hozzám.

Egyszer csak olyat villámlott,
hogy belepte az istállót.
Gyertek hát, gyertek, híveim,
imádjuk Jézust jászolban!

ifj. JÓNÁS ISTVÁNNÉ (magyar cigány), sz. 1944.
Görömböly (Miskolc),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1987

10

Dicsértessék a Jézus, aki ma született!
A mi údvösségünkre mennyből elküldetett.
Betlehem városába', rongyos istállóba'
született, de nem fényes vendégfogadóba'.

Senki se fogadta be a szép Szűz Máriát,
nem tudta hol megszülni szentséges Szent Fiát.
Talált egy rossz istállót, kénytelen betérni,
a szállást megtagadván nincs többé hol kérni.

Eljött a boldog óra, megszülte Szent Fiát,
mily nagy öröm tölté be a szép Szűz Máriát.
Midőn az ő magzatát karjain szemlélte,
mint Urát és Istenét imádvá dicsérte.

Nyáját őrző pásztorok, az angyal szavára
mentek a kised Jézus megtalálására.
Megtalálták barmok közt, keskeny jászolába',
imádták leborulva rongyos pólyájába'.

*Sok karácsony estét érjenek meg, ne ilyen szomorút,
örvendősebbet, ezt is töltsék el erőben, egészségben!
Szívemből kívánom.*

RONTO JÁNOSNÉ (magyar cigány), sz. 1942.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1998

*Betlehem-játék.**[Angyal:]*

A pásztorok a nyáj mellett mind elaludtak.

Egymás közt így beszélgettek,
hogy mit álmodtak.

Egyik mondja, angyalt látott,
a másik egy szép csillagot,
oly különösen ragyogott.

Jön egy bojtár sietséggel és azt jelenti,
Betlehemben vár egy angyal, véle kell menni.
A Messiás megszületett,
meghozta az üdvösséget,
Betlehembe' talált helyet.

[Angyal:]

Nosza, édes gazdám, teritse asztalát,
mert tábori vendég állja pitarát!

[Első pásztor:]

Hopp, uram, grácia, legyen engedelem,
mert ez úri háznál bátran szól a nyelvem!
Azt mondja a diák, Vényi, János, Vince,
ne legyen előttem árvíz, de semmi se!
Oly messziről jövök, hogy alig pihegek,
de ha megengedik, itt lepihenek.

[Második pásztor:]

Jó napot kívánok, édes jó barátom,

Betlehemből jöttem, tán el is tévedtem.
Kecskéim, juhaim elszédelegtek.
Egyet füttyentek, egyet fordulok,
az ajtónál, jó pajtásim, jó hirt hallok.

[Harmadik pásztor:]

Titulusz fő társam, álmomba' mit láttam?
Ártatlan kecskékrül farkasra találtam.
Juhaimat láttam feketének lenni,
lábait szemléltém hírosoknak lenni,
mint a termőfák ágai, bimbóba lengeni.
Uccu, bojtár, ugorj talpadra,
ne legyen semmi gondod nyájadra!

[Bojtár:]

Úr Jézus született,
jászojba tétetett
Betlehemben!

[Első pásztor:]

Hát öregapádat hol hagytad?

[Bojtár:]

Túl a Tiszán jeget aszalni.

[Első pásztor:]

Ki az? Ki?

[Öreg:]

Nem ki, ha be!
Hopp, ide betértem,

célat elértem,
a pusztákrul jöttem,
angyal szavak a fülembé csendültek!
No, hát itt tik mit csináltak?
Esztek, isztek, lakomáztok,
szegény öregapátokrul nem is gondolkoztok?

[Első pásztor:]

Se nem együnk, se nem együnk,
csak csontokat szopogájunk.
Gyere, öreg pajtás,
majd téged is jól tarcsunk!

[Öreg:]

Hój!
Elkivánátok,
öreg létemre
csontokat szopogassak veletek?

[Első pásztor:]

Gyere, öreg, Betlehembe!

[Öreg:]

Engem bizony ne verj mejjbe!

[Első pásztor:]

Nem azt mondom, te vén marha!
Gyere Betlehembe!

[Öreg:]

Hogy vegyem magamra azt a nagy

malomkereket?

[Első pásztor:]

Mondd el, hogy milyen csoda történt veled?

[Öreg:]

Hol a csorda? A legelőn.

[Első pásztor:]

Nem azt mondom, hogy hol a csorda.
Milyen csoda?!

[Öreg:]

Ja, fiaim! Milyen csoda?
Hát amott, hogy jöttem
a szemétdombon keresztül,
két döglött kaka láttam verekedni.
Én is odamentem
a megvítésére. Az egyik
úgy térgyen kalácson rüggött,
hogy rögtön elestem.

[Mind:]

Feküdjete, pásztorok, pásztorok,
Isten emberei!
Mert ma született néktek,
kit megjövendöltetek.
Egy szűznek méhéből, szűznek szült véréből
született Krisztus nekünk.

Nohát, édes öregapánk, örvendezhessünk,

fölöttünk van az Úr Jézus, dicsekedhessünk!
Kérjünk áldást magunkra
és minden jószágunkra,
halál után egyesüljünk a mi Jézusunkkal!

[Első pásztor:]

Rázd meg, öreg, a bundád,
hagy peregen a bolhád!

[Öreg:]

Úgy mögrázom a bundám,
kipereg vagy hat véka bolhám.

[Mind:]

Nosza, te is, pajtás, kelj fel hamar,
látod, hogy Betlehem nagy tűzbe' van!
Ne sajnáld álmodat félbehagyni,
a te Jézusodért fáradozni!

[Öreg:]

Hopp, öreg létemre frissebb vagyok,
mint tük fiatal létekre!
Megőszült a fejem báránysapka alatt,
ettem lopott birkát többet, mint igazat,
többet háltam kívül, mint az eresz alatt,
akí engem igaznak mond,
nem mond az igazat.
Duruzsoljatok hát el egy istenest!

[Mind:]

a., Betlehembe gyer, pajtás, gyer, pajtás,
ott lesz néktek jó lakás, jó lakás!
Ser, bor, mint a tenger,
íhat minden ember!

b., Szőlőt nem kell kapálni, kapálni,
mégis lehet bort inni, bort inni.
Zöld erdőben, zöld mezőben
sétál juhász, furulyál, furulyál,
billeg-ballag, meg-megáll, meg-megáll.

c., Vigan zengjete, citerák, Jézus született!
Harsogjatok, bús trombiták, Isten ember lett!
Ki a Szűzet hordozá, és méhében fogadá,
ezt Gábrier arkangyal áldottnak mondá.

d., Nincs önéki párnája,
sem cifra nyoszolyája!
Csak széna, csak szalma,
barmok szájú melegítő kályhája.

e., Ha elereszt házigazdánk útunkra,
maradjon házára az Isten áldása!
Isten áldja meg e házának gazdáját,
Tóccse be a pincéjét, a komráját!
Tóccse be az Úr házat, komoráját!

BARI „KIS” KÁLMÁN (magyar cigány), sz. 1918.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

12

Karácsonyha', hűvek, örvendjen szívetek,
 élédjen a bútól elalélt lelketek!
 Minden búbanatot immár letegyetek,
 mert eljött a Jézus, híven tiszteljétek!
 Eljött Maszületett Betlehem városába,
 de nem pompás palotába, barmoknak jászlába.
 Ma szüületett Jézus, híven tiszteljétek,
 hogy amit vártatok, elnyerhessétek!

BARI „KIS” KÁLMÁN (magyarcigány), sz. 1918.
 Bükkaranyos, Borsod-Abauj-Zemplén megye (M)
 Gyűjtés: 1974

13

Felsütött a Napnak aranyos sugárja,
 mert fényes palástot öltött föl magára.
 Én is fölmennék a Kálvária hegyére,
 kötnék egy koszorút a Szent János fejére.
 Az én koszorúmnak hétsoros az ága,
 melyet futó pennám siettébe vágta.
 Vegye fel a Jézus a maga jobb karjára,
 a Jánosok szép neve napjára!

BARI „KIS” KÁLMÁN (magyarcigány), sz. 1918.
 Bükkaranyos, Borsod-Abauj-Zemplén megye (M)
 Gyűjtés: 1974

14

Eldöcögött az óévnék szekere,

ez a szekér sok-sok gonddal volt tele.
 Pusztuljon hát nyikorogva, zörögve,
 búját-baját feledjük el örögre!
 Azt kívánom ez új évnék hajnalán,
 ez az új év legyen boldog és vidám,
 kerülje el a kis házat a bánat,
 csak jót adjon Isten a családnak!

BARI „KIS” KÁLMÁN (magyarcigány), sz. 1918.
 Bükkaranyos, Borsod-Abauj-Zemplén megye (M)
 Gyűjtés: 1974

15

Újlesztendő vígságszerén most kezd újulni,
 újulásho' víg rend, öröm, most kezd hirdetni.
 Hírdetik már Gulliába', víg búzába',
 áldd meg, Isten, népedet,
 többször megérhessünk boldog új évet!

Nem többér' köszöntelek, szöntelek,
 csak egy pint pálinkaér',
 a szőlő gylicáér',
 tisztaszínű muszlándér'.

Badacsonyi Kishegyen, Kishegyen,
 rózsaszínű bor terem.
 Aki aztat megissza,
 az árát is odadja.

Boldog új évet kívánunk! Adja az Isten, hogy több új

éveket érnének, szép öröm, egészséggel! Ennél jobbakat, ennél vígagabbat!

BOGDÁN MÁRIA (beás), sz. 1932.

Zalakomár, Zala megye (M)

Gyűjtés: 1992

16

Háromkirályunk napján,
országunk egy istáplán,
dicsérjünk énekekkel,
vigadozó versekkel!

Szép jelen, szép csillag, szép napom támod,
szép napom támod.

Hol van zsidó királyunk?

Mer' megjelent csillagunk.

Betlehembe találjunk,

kis Jézuskát imádjunk!

Szép jelen, szép csillag, szép napom támod,
szép napom támod.

*Karácsony után, mikor van ez a húshagyó szerda,
akkor jön ez a háromkirályok. Kántálásképpen. Mentek
ehhez négyen-öten, kit hogyan tudtak eszeszedni. És
akkor csináltak egy rudat, arra tettek ilyen keresztfát és
akkor mindig nyújtották. Mikor mondtak egy olyan
szót, hogy „háromkirályunk napján”, akkor
kinyújtották. Vót egy olyan akasztó rajta; amit akartak,
rá tudták akasztani nekük.*

IMRE GYÖRGYNÉ (magyarcigány), sz. 1921.

Decs, Tolna megye (M)

Gyűjtés: 1986

17

Ó, Mária Fehér Rózsa,
engem Krisztus halálán megtalált,
szent igékkel igézett,
aranygyűrűvel pecsételt.

Krisztus Jézus ajtójába',
Boldogsasszony ablakába',
házam négy szögletébe'
négy őrzőangyalok.

Őrizz, angyal, őrizz,
mert a hajnal fényesedik,
a fehér világosodik!

A kakas megszólal:

Kelj fel, kelj fel, Boldogságos Szűz Mária!

Megfógták szent fiadat,
elvitték a magas Kálvária hegyére,
felfeszítették magas keresztfára.

Három csepp vér kicseppent,
az angyalok fölszedték,
a kehelybe öntötték,
Krisztus eleibe tették.

Krisztus erre megszólalt:

Bizon, bizon, mondom nektek,

aki ezt az imádságot
este lefeketébe', reggel felkeltébe' elmondja,
hét halálos bűne meg lévén bocsátva. Ammen.

MÁTÉ IMRÉNÉ, sz. 1929.

Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)

Gyűjtés: 1974

18

En kimegyek udvaromra,

föltekintek az egekre,

ottan látok egy kápolnát.

Kível aranyos, belől Krisztus fekszik.

Szent ország meghervadva,

piros vére lecsordulva.

Kelj fel, Mária, kelj fel,

mert megfogták a te szent fiadat,

egy csepp vérit elöntötték,

az angyalkák mind felszedték,

árijomba vitték.

Megszólal a Jézus:

Aki ezt az imádságot elmondja

háromszor napjába',

hét halálos bűne meg léssen bocsájtva.

Ó, péntek, péntek,

pénteknek napja,

hiszek Szentséges Urunknak

nagy kínnal. Ammen.

BAJNOK JÓZSEF, sz. 1913.

Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)

Gyűjtés: 1974

19

Midőn Szűz Mária Betlehemben elszenderült,
hozzá lépett szent fia.

Mondá:

Aluszol-e, édesanyám?

Ébren vagy-e, Szűz Mária?

Erre így felelt:

Aludtam, édes fiam,

de felőled iszonyút álmodtam.

A kertben megfogtak,

kötelekkel megkötöztek,

Anástól Kajifáshoz, Pilátushoz vittek,

keresztre feszítettek,

Erre így felelt:

Édesanyám, igazat álmodtál.

Aki ezen álomról elmélkedik

és gyakran elméjében forgatja,

én, Isten, szerelmes anyám,

lelkét a mennyei dicsőségbe felvigyük. Ámen.

BARI SÁNDORNÉ (magyarcigány), sz. 1925.

Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)

Gyűjtés: 1998

20

Setétség lett, midőn Jézust a zsidók felfeszítették
volna.

Kilenc óra tájba' felkiátott Jézus:

Atyám, te kezekben ajánlom testemet, lelkemet!

Lehajtván fejét,

kiadta szent lelkét.
Isten meg nem engedett maga gyermekének,
hanem a minnyájunk bűnéér' meg kellett halnia.

SZÉLES ANNA, sz. 1903.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

21

Kiment Jézus éjszakára
a gecemáni majorba.
Vérverejték jött arcára
háromszor imádságába'.

Érte mentek lámpásokkal,
papok szolgáló botokkal.
Rúgták, ütték haragjukba',
így juttak Annás házába.

Annás házába' kinjai,
elkezdték nagy fájdalmi.
Arcul verték jobbrul, balról,
kérdézték tudományarul.

Onnat vitték Pilátushoz,
mint rossz tolvajt a bíróhoz.
Ott hamis tanú vádolta,
hogy magát királynak mondta.

Az oszlophoz megkötözték,

ostorokkal úgy ütötték.
Ez sem elég, mást gondoltak,
tövisekből koronát fontak.

Azt fejébe addig verték,
míg velejt el nem érték.

Keresztet tettek vállára,
úgy vitték Kálváriára.
Mindenféle az úton
örültek a gyalázaton.

Égre hangzott a rikoltás,
mindenfelől az ordítás.
Öld meg, öld meg, így kiálták.

Jobb egy embernek halála,
mintsem sokaknak romlása!

A keresztet lefektették,
kezét, lábát rászegezték.
Égen a Nap nem állhatta,
mágát gyászba borította.

Segíts, Jézus, hogy ne féljek,
ahol kinoznak, ott legyenek,
hogy mindenütt részt vehessek,
mennyben Veled örvendhessek!

SZÉLES ANNA, sz. 1903.

Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)

Gyűjtés: 1974

22

a., De beteg a lelkem, orvos nem kapható!
Fájdalmas Szűz Atyám, tehozzád fordulok.
Tárd ki karjaidat, végy öledbe,
hagy haljak meg, Atyám, szent kezedbe'!
Erdőkön-mezőkön sírva járok,
de a jó anyámra nem találok.
Hogyha rátalálnék, ráborulnék.
Hagy haljak meg, Atyám, szent kezedbe'!

b., Én kint állok hideg szelen,
anyám keresem.
Megtaláltam hideg sírját,
ez már nékem mindenem.

Így panaszkodik az árva
anyja sírjánál:
Nincs más dajkám, csak te voltál,
kedves, jó édesanyám!

Nincs már testvér, nincs mán rokon,
nincsen, aki szállást adjon, fázom, reszketem!
Egy angyal nagy fényességbe'
az árváho' leszállott.

Ne sírj, kislány, nem vagy árva,
fent az égben Szűz Mária vesz oltalmába!
Engem küldött, jöjtek érted,
vigyelek el hozzája.

c., Van egy gyönyörű kert, gyémánt az ajtaja,
égi rózsát termett, soha be nincs zárva.
Nincs ajtaján lakat, könnyen belemehetsz,
ha tiszta a lelked, te is rózsá lehetsz.
Lépj be, bűnös lélek, csak jusson eszedbe,
hogy ez a Mária szép virágoskertje!

d., Az aranyos kertben háromszinű rózsza:
öt piros, öt fehér, öt aranyos sárga.
Mert Úr Jézus a kertésze,
Szűz Mária kertésznője,
szent a magas Atyám a gondviselője.
Mert Úr Jézus a kertésze,
Szűz Mária kertésznője,
szent a magas Atyám a gondviselője.

e., Míg feljön a piros hajnal,
vigyázzon rád az őrangyal égi karokkal!
Küldje hozzád Szűz Mária őrző angyalát.
adjon Isten minyájoknak csöndes,
boldog éjszakát!
Adjon Isten minyájoknak csöndes,
boldog éjszakát!

f., A reggeli kis felhőcske.

Jönnék össze énekelve.
Őt betűből áll a neve,
én szívemre helyeztetve.
Fájdalmas Szűz Atyám!
Fájdalmas Szűz Atyám!

BANDOR ZOLTÁNNÉ (magyarcigány), sz. 1936.
Karcsa-Becska, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

23

Figyeljen ide!

Még ma is él ez nálunk. Az én anyám hetvenöt éves, de amikor bejön hozzánk – van egy nagyon szép kisonokám –, akkor nem meri nézni sokáig. Azt mondja hogy: Vigyétek már innen el, mert a gyermeknek megárt a szem, az ő szeme. Utána hiába mondom: Anyám, ez nem igaz! De ez így van, gyermekek, én tudom, mert nekem egy gyerekem abba' halt meg, szemverésbe'. És akkor sír a gyermek. Azt mondja: Csináljunk neki szenesvizet! Aztán meg tudom, hogy hogy' kell csinálni, mert ténylegesen csináltam az anyémeknek is, anyám hát nem hagyott békén. Akkor oda kell venni egy bádogba, vagy bőgrébe vizet, odaül az ember a sparhet elibé. Ég a tűz. A parázsbul mindig egy-egy kockát levez az ember, beleteszi a vízbe, és annak a nevét is hozzágondolja, akit gondolja, hogy nohát az megnézte a gyereket. És akkor azt mondja: „sem egy”. Beleteszi a bőgrébe, letakarja. Mikor az a sustergés már elműllik, akkor veszi a másikat. „Sem kettő, sem három”, „sem kilencig”-ig elszámol, annyit belerak, de mindég

megnézi az ember, hogy akinek a nevét odagondolta, hogy az leszállt-e. Ha az leszállt, akkor az megnézte, annak a szeme megártott nekie, a többi fent marad a víz tetején. No, azt mondja, látod, hogy, azt mondja, ez meg ez – mondja a nevét – nézd meg, hogy az megnézte, mert azok leszálltak. S akkor odamegy a gyerekekhez, oszt akkor megmossa. Ad először is háromszor a szájába. Háromszor a kis tenyerét megmossa, mind a kettőt, s háromszor a kis homlokát is megmossa, de a keze fonákával csinálja eztet, mindent. Belemárti a vízbe. No, most akkor az asszony kifordítja a kombinéját a keze fonákán, így, és akkor megtörüli a gyerek homlokát vele, az arcát, a kis kezét, és akkor az ajtósarokba kell háromszorra kiönteni azt a vizet, a szenesvizet. No, ilyenkor, eredetileg tapasztaltam mán, hogy elhallgat a gyermek.

– És mér' a... mér' a sarokba, mér' az ajtó mögé öntik?

– Hát ezt már... én ezt... ennek nem tudok magyarázatot adni. Csak az öregek azt mondják, hogy azt oda kell önteni, akkor oda kell önteni. És odaöncsük. No, mostan, azt hiszem, azér', hogy azon ne járjanak. Nehogy rátapossanak. Úgy be a sarokba. Érti?... Ahol nem járnak. Egy ilyen ajtósarokba' már nem járnak, nem mennek oda be. Saját tapasztalatom, tíz gyermeket szültem, tízenégy onokám van, hogy vót olyan dolog, amikor szenesvizet csináltam – mert nagyon szép gyermekeim vótak, mind ilyen kövérek, nagyon szépek – s amikor megcsináltam neki a szenesvizet, addig ájult el a sírástul, még szopni se kelle-tett neki. Mikor megcsináltam a szenesvizet, és így ezt a

műveletet megcsináltam vele, letörültem a gyereket, letettem, abba' a pillanatba' elaludt. Na, azt mondja, ugye hogy hát szemverésbe' vót a gyermek! Megnézték, megártott a szem. Sok, sok ilyen tapasztalatom vót.

– És a... mit mondott az az öreg testvére, vagy rokona?

– A sógorom.

– A sógora?...

– Az meg olyan, hogy az a szép gyerekeket nem meri megnézni. Hát nézze mán, sógor, Pityu sógor, nézze mán ezt a gyereket! Ott mutogatni neki az ember. Oszt néz egy kicsit rá'. Azt mondja: Vigyetek innen el! Hát miér', Pityu sógor? Azér', azt mondja, mikor nekem itt megfájul – ide nyúl a két szeme közé, így megfogja – itt nekem megfájul, akkor mán tudom, hogy a gyereknek megártott a szemem. Azt mondja, tovább már én nem nézhetem a gyereket, mer' akkor mán megbetegszik.

BANDOR ZOLTÁNNÉ (magyarcigány), sz. 1936.
Karcsa-Becsked,
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1986

24

Hát hogy igaz-e, nem-e? De így mondták. Így mondták, mer' az asszony nem dolgozott és mindig volt neki sok pénze. Mindig sok pénze vót. És hogy úgy találták ki, vagy igaz-e, azt mondták, szerzett egy tojást és huszonegy napig hóna alatt hordta. És az kikelt, és az a lüdvérc az röpült, és ahová be akart menni, az mindenhová bemegetett, be tudott menni.

És az hordta neki. Mindent.

– Pénzt?

– Pénzt. Mindent. Annak az öregasszonynak.

IMRE GYÖRGYNÉ (magyarcigány), sz. 1921.
Decs, Tolna megye (M)
Gyűjtés: 1986

25

1934-be' történt, hogy engem elhűt Váradi Béla, hogy legyen a gulyával. Hát nem tudtam én, hogy ő mit akar. Hát vett egy fekete jércét, oszt megvárta, míg az első tojását ki... – hogy' mondjam nektek? – mikor aztat hitojta, oszt úgy becsomagolva tajuha, oszt úgy keresztül a nyakába. Addig én a marhával vótam, míg csak az ki nem kelt. Feleségem is ott vót.

Osztan hát, az olyan csirke vót, mikor kikelt, hogy csupasz vót a nyaka. Osztan a dumnába' tartotta, köles kását ett. Azt adott neki. Osztan hát, ha egy idegen bement, akkor meg se mocant. Megösmerte a gazdáját. Senki nem adhatott neki emmi, csak a gazdája, Béla bátyám, aki kikötötte.

Osztan hát, hogy mi történt vele, vagy mi nem, három hét alatt egyszerűen csak megdöglött.

Hát álmodott ő vele, hogy miér' döglött meg. Mer' nem jó vót. Ugyanolyan kellett vóna még felkötni egy nőnek, osztan a nőé kakas lett vóna – érted? – ez meg jérce, az emberé, oszt annak a tojását kiköteni, a' lett vóna a jó!

De hát osztan azóta nem próbálkozott vele, mert az egész hóna aljárul legyött a bőr.

id. JÓNÁS ISTVÁN (magyarcigány), sz. 1912.
Barossakna, (Miskolc-Perences),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1977

26

- Nos, ez úgy történt...

- Hogy' történt?

- Hogy a bátyám, amehyik most is él, kovácsmester.

És hát fiatal legény vót még. Nem legény, mán nős ember vót, de fiatalember vót, nagyon huncut vót, ment Karosba. Karos meg Becsked között olyan három kilométer távolság van. És akkor ahogy ment, útközbe' elibe került egy ilyen forgószél. Megfogta a bicskáját, belevágta a középebe, a forgószélnek. Ez a szél elvitte a bicskát. Úgyhogy nem lett meg a bicska. Csak harmadnapra, amikor egy házba be kellett neki menni parasztnak. Azt mondta, hogy ő kívánczolt oda bemenni. S akkor ott feküdt egy öregasszony az ágyon. Azt mondta neki: Gyere csak ide, Árpád fiam! Odament hozzá. Felemelte az öregasszony a ruháját és bele vót neki a kés a, a farába bele vót vágva. Gyere, húzd ki! Tehát, amikor a forgószélbe vágta a kést, akkor az egy boszorkány vót, és ez a boszorkány egy öregasszony vót, és annak vágta bele a farába a kést. Ki is kellett neki belőle húzni.

Aztán a bátyám, a másik.

Ez is bátyám, meg keresztapám is. Ez meg neki az édestestvérje vót, Aladár bátyám. Ez is egy olyan öt éve, hogy meghalt, vagy hat. Az is beszélt, hogy paraszt özvegyasszony vót, öregasszony, parasztasszony. A

kertjébe' egy nagy sütőtök vót. De ő mindég el akarta azt lopni. Csak nem tudott rámenni, mer' az öregasszony mindég otthol vót, amikor ment a kertbe. Eccer mégiscsak kileste, hogy az öregasszony egy vasárnap elment a templomba. No, a bátyám odament és akkor le akarta szakítani a tököket. Amikor leguggolt, hogy emeli fel, mer' egy nagy nehéz vót, ő meg még gyerek. Akkor, azt mondja, mikor hozzányúlt, mind a két keze mintha odatapadt volna a tökhöz. Nem tudta felemelni a kezét, nem tudta levenni egyszerűen róla. És addig mindég ott kellett neki ülni, amíg az öregasszony a templomból meg nem jött. Mikor hazajött az öregasszony, meglátta. Hát direkt ez az ő hatása alatt vót, hogy neki a kezét nem lehetett levenni. Akkor azt mondta neki: Most mán vidd el, te mocskos kutya! Tudom, hogy régen pályázol rá. De, azt mondja, én hol, nem mertem mán, azt mondja, leszakítani, mikor rám kiáltott. Hát majdnem hogy kiugrott a szívem, úgy megijedtem. Elmenekültem haza. Szóval, az öregasszony boszorkány vót, és azér' ragadt oda a keze.

- És az a...

- ...tehén, amikor a...

- Ja! Szintén úgy vót, hogy tehene vót, fejni járt a bátyámnak a felesége, de nem vót tej. Úgyhogy akkorába' úgy mondták, hogy „ellopta a boszorkány, elvitte a tejet”. Ilyen dógok. No, elvitte. És most a bátyám ment leskelődni, éccaka ment leskelődni az ólba, ahol a tehén vót. Hogy mégis meglesi mán, hogy csak' van ez, milyen boszorkány hordja a tejet. Eccer csak, amikor megyen, hát egy szekér... ilyen kerék gurul hifele a tehén alól. A bátyám megfogta a kereket és

megvasalta. Kovácsmester vót. Megvasalta, és akkor úgy el hagyott neki gurulni, otthagya az ólba', majd egy idő múlva, azt mán nem tudom pontosan megmondani, hány nap múlva, szintén neki kellett. Az öregasszonynak a lába vót megvasalva és le kellett neki rúla venni a patkót.

BANDOR ZOLTÁNNÉ (magyar cigány), sz. 1936.
Karcsa-Becsked, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1986

COMPACT DISC 2

1

Hol vót, hol nem vót, volt egyszer egy kakas meg egy tyúk. Elmentek a szemetre kaparászni. A tyúk, ahogy kaparászott, meglelt egy kökényit. Lenyelte, megakadt a torkán. Ezt a kakas meglátta, gyorsan szaladt a kútra vizé'.

– Te kút, adjál nekem vizet, vizet a Pitykének, mer' megfúl a kökénybe'!

– Eredj, hozzál nekem ágast!

Szaladt a fához.

– Te fa, adjál nekem ágast, ágast a kútnak, kút nekem vizet, vizet a Pitykének, mer' megfúl a kökénybe'!

– Eredj, hozzál nekem koszorút!

Szaladt a szép lányhoz.

– Te szép lány, adjál nekem koszorút, koszorút fának, fa nekem ágast, ágast a kútnak, kút nekem vizet, vizet a Pitykének, mer' megfúl a kökénybe'!

– Eredj, hozzál nekem szép cipőt!

Szaladt a suszterhoz.

– Te suszter, adjál nekem szép cipőt, szép cipőt szép jánynak, szép jány nekem koszorút, koszorút fának, fa nekem ágast, ágast a kútnak, kút nekem vizet, vizet a Pitykének, mer' megfúl a kökénybe'!

– Eredj, hozzál nekem csirizt!

Szaladt a cicához.

– Te cica, adjál nekem csirizt, csirizt a suszternek, suszter nekem szép cipőt, szép cipőt szép jánnak, szép ján nekem koszorút, koszorút fának, fa nekem ágast, ágast a kútnak, kút nekem vizet, vizet a Pitykének, mer' megfúl a

kökénybe'!

– Eredj, hozzál nekem tejet!

Szaladt a tehenhez.

– Tehen, adjál nekem tejet, tejet a cicának, cica nekem csirizt, csirizt a suszternek, suszter nekem szép cipőt, szép cipőt szép jánnak, szép ján nekem koszorút, koszorút fának, fa nekem ágast, ágast a kútnak, kút nekem vizet, vizet a Pityékének, mer' megfúl a kökénybe'!

– Eredj, hozzál nekem szénát!

Szaladt a kaszáshoz.

– Te kaszás, adjál nekem szénát, szénát a tehennek, tehen nekem tejet, tejet a cicának, cica nekem csirizt, csirizt a suszternek, suszter nekem szép cipőt, szép cipőt szép jánnak, szép ján nekem koszorút, koszorút fának, fa nekem ágast, ágast a kútnak, kút nekem vizet, vizet a Pityékének, mer' megfúl a kökénybe'!

– Eredj, hozzál nekem kaszát!

Szaladt a bótba, vett egy kaszát, odavitte a kaszásnak.

– Itt a kasza, most mán adjál nekem szénát!

– Ölelj a boglyából, ha kell!

Ölelt a boglyából, szaladt a tehenhez.

– Te tehen, itt a széna, most mán adjál nekem tejet!

– Szopjál a tőgyemből, ha kell!

Szopott a tőgyiből, szaladt a cicához.

– Te cica, itt a tej, most mán adjál nekem csirizt!

– Kaparj a seggemből, ha kell!

Kapart a seggéből, gyorsan rohant a suszterhoz.

– Te suszter, itt van a csiriz, most mán adjál nekem szép cipőt!

– Akassz a szőgrül, ha kell!

Akasztott a szőgrül, szalad a szép jánnakhoz.

– Te szép jány, itt van most mán a cipő, adjál nekem koszorút!

– Akassz a fejemről, ha kell!

Akasztott a fejéről, szaladt a fához.

– Te fa, itt van a koszorú, most mán adjál nekem ágast!

– Törjél rülam, ha kell!

Tört rüla egy ágast, szaladt a kúthoz.

– Te kút, itt az ágas, most mán adjál nekem vizet!

– Merijj belülem, ha kell!

Merített belőle, szaladt a tyúkhöz. Hát mire odaért, a tyúk megdöglött.

ifj. JÓNÁS ISTVÁN (magyarcigány), sz. 1941.
Görömböly (Miskolc),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1998

2

Aranyosi csárda cserepsindelyes,
benne a rokonom szobamindenes.
Minden a kezére rá van bízva,
csak a szerelem van eltöltva.

Aki a szerelmet eltöltja,
az Isten áldása nincs rajta.
Mer' a szerelemnél nincsen nagyobb titok.
Érted, kisangyalom, meghalok!

MÁTÉ IMRÉNÉ, sz. 1929.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

3

Aranyosi nagy magtár, cserapes a teteje,
barna kislány kacsingat ki belőle.
Barna kislány, ne kacsingass ki rajta,
hajtsad azt a nagy rostát, hogy peregjen a búza!

A mi házunk eleje, virágos kert előtte,
barna kislány virágot szed belőle.
Barna kislány, minek szeded a rózsát?
Szőke legény a babám, neki kötök bokrétát.

RONTÓ JÁNOSNÉ (magyarcigány), sz. 1942.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

4

Aranyosi híres varró varrta meg a kötőmet,
kassai gőzös vízi a szeretőmet.
Vidd el, gőzös, amerre a fényes Nap lejár,
amerre az aranyosi rezesbanda muzsikál!

RONTÓ JÁNOSNÉ (magyarcigány), sz. 1942.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

5

Rég megmondtam a bús gerlicének,
az útszélen ne rakjon ő fészket.
Mert az az ág ide-oda hajlik,
szél se fújja, mégis hajladozik.

A kapuba nem merek kimenni,
a lócára le se merek ülni.
Mert azt beszélgetik a faluba',
a babámat várom a kapuba',
a babámat várom a kapuba'.

RONTÓ JÁNOSNÉ (magyarcigány), sz. 1942.
Bükkaranyos, Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1974

6

De, d' úgy el vagyok búval lakva,
s úgy el vagyok búval lakva,
aj, de, d' anyám, mind a somosi d' almafa,
mind a somosi d' almafa.
Aj, de, kettő-három terem rajta,
kettő-három terem rajta,
de, mégés van elég alatta,
s mégés van elég alatta.
De, tudja meg az egész világ,
s tudja meg az egész világ,
aj, de, d' egyedül hagyott az Isten,
s egyedül búsulok immár.
De, búsulj, bolond, nincs eszed,
s búsulj, bolond, nincs eszed!
De, d' ami vót es, mind elveszett,
ami vót es, mind elveszett.

Köszönöm szépen!

VITÁN PIROSKA (colári), sz. 1965.
Csíkszépviz-Frumoasa, județul Harghita (R)
Gyűjtés: 1995

7

S jaj, mer', én Istenem, be víg vótam ezelőtt,
s jaj, de, míg az anyum sétált a kapum előtt!
Aj, de, de már, immár, sejhaja,
megharagutt, s ithagyott,
s jaj, mer', a szívemre nehéz bánatot hagyott.
Aj, de, meg kezdett a pittyes nadrág szakadni,
s jaj, de, meg kezdett a bárcás kurva gyűlölni.
Aj, de, ha meggyűlölt, sejhaja, ő bánja meg,
de én nem,
s jaj, mer', találok én szeretőre, kettőre.
Aj, mer', édesanyám akkor kezdte' siratni,
s jaj, de, mikor kufferomba kezdte' pakolni.
Aj, mer', köszönöm, édesanyám, a fölnevelését,
s jaj, de, másfél évig nem eszem a kenyerét!

ROMÁN OLGA (magyarcigány), sz. 1954.
Sepsiszentgyörgy (Örkő)-Sfintu Gheorghe,
județul Covasna (R)
Gyűjtés: 1995

8

Aj, mer', beteg vagyok, édesanyám,
vigyetek a kórház[ba]!
Aj, mer', tegyetek a, tegyetek a
hármasszámú szobá[ba],
a hármasszóból tegyetek az egyesbe,

mer' úgyis tudom, az egyesbül a gyászos temető[be].
Édesanyám, édesanyám, mit viszel a kosár[ba]?
S mi van a te, mi van a te bús szívedbe, de, bezár[va]?
Olyan titok, keserűség, fájdalom,
de, fáj a szívem, fáj a szívem, mér' birtalak szeret[ni]!
Mer' olyan titok, ki sem tudom mondani,
fáj a szívem, fáj a szívem, mér' tudtalak szeret[ni]!

ROMÁN OLGA (magyarcigány), sz. 1954.
Sepsiszentgyörgy (Örkő)-Sfintu Gheorghe,
județul Covasna (R)
Gyűjtés: 1995

9

Hej, de, tizenkettő, tizenhárom, tizennégy.
Hej, de, hát te, asszony, házasodni hová mégy?
Hej, de, elmegyek a régi szeretőm után.
Megkérdezem: Szeretsz te még igazán?

Hej, de, adjon Isten, éldesanyám, jó estét!
Hej, de, most hozom a piros barna menyecskét.
Hej, de nem azért', hogy én aztat szeretem,
édesanyám könnyebbségit keres[em].

Hej, de, megátkozott engem az éldesanyám,
hej, de, hogy ne legyen se országom, se hazám,
hej, de, túskebokor legyen az én szállásom,
hogy ne legyen sokáig maradás[om].

KISS TERÉZIA (beás), sz. 1935.
Kadarkút, Somogy megye (M)
Gyűjtés: 2000

Jaj, de bánom, hogy megházasodtam,
legénységem gyászba borítottam,
mer' énnékem nem szabad szeretni,
nem szabad ol lányokat megölelni!

Dombon van a Juli néni háza,
benn lakik egy szép eladó lánya,
benne van a selyemmel, csuhaj, takaros,
ez a kislány de kedvemre való.

KISS TERÉZIA (beás), sz. 1935.
Kadarkút, Somogy megye (M)
Gyűjtés: 2000

Búra termett idő,
ködnevelő szellő,
ködnevelő szellő.
Jaj, de, megemésztett engem
ez a pár esztendő,
ez a pár esztendő!

Amely úton elmész,
föl fogom szántani,
fel fogom szántani,
jaj, a hulló könnyeimmel
be is fogom vetni,
be is fogom vetni.

Hozass, anyám, orvast,
a lányod számára,
vited a kórházba,
jaj, de, táviratot küldjél
az uram számára
a nehéz rabtáborba!

Rab vagy te, galambom,
én meg beteg vagyok,
én meg beteg vagyok,
jaj, de, olyan beteg vagyok,
talán meg is halok!
Vagy még meggyógyulok?

KÖZÉPKORÚ MAGYARCIGÁNY NŐ
Miskolc (Csorba-telep),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1970

Aj, mer', én Istenem, mér' vertél meg,
aj, de, mikor nem érdemlettem meg?!
Aj, mer', rossz gyermeke lettem volna,
aj, mer', átka meg se fogott volna.
Aj, mer', addig búsulni sem tudtam,
anyum, míg egyedül nem maradtam.
Aj, de, mikor egyedül maradtam,
aj, de, búsulni es megtanultam.
Aj, de, verd meg, Isten, azt az egyet,
aj, de, aki kettőt-bármat szeret!
Aj, de, mer', én csak egyet szerettem,

aj, de, avval es megvert az Isten.
Aj, mer' úgy elmegyek, meglássátok,
aj, mer' hírem-nevem nem halljátok.
Aj, de, mikor hírem hallanátok,
anyum, gyászlevelem olvassátok.
Aj, mer', olyan igaz beteg vagyok,
aj, de, nem hiszed, anyum, meghalok!
Aj, de, majd meghiszed, majd meglátod,
aj, de, mikor koporsómba zártok.
Aj, de, nyócan vagyunk mű tesvérek,
aj, de, nyócan vagyunk mű tesvérek,
aj, de, nyócbul csak egyedül járok,
anyum, az idegeny országokba.
Aj, mer', idegen helyré ne siess,
aj, mer', idegen helyré ne siess,
aj, de, ha a hazádba' nem élhetsz,
s jaj, ha hazádba' nem élhetsz!

ROMÁN OLGA (magyarcigány), sz. 1954.
Sepsiszentgyörgy (Őrök)-Sfintu Gheorghe,
județul Covasna (R)
Gyűjtés: 1995

13

Jaj, de magasak a falak,
de nehéz a rabélet!
Hogy is tudtalak szeretni,
barna kislány, tégedet?

Volna tintám, volna tollam,
volna levélpapíros,

megírnám én mindazokat,
mit leírni fájdalmas!

ifj. JÓNÁS ISTVÁNNÉ (magyarcigány), sz. 1944.
Görömböly (Miskolc),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 2000

14

Jaj, de, mikor megyek Csíkszeredán, de, lefelé,
ke (mert), zörgetik a láncot a zárka fe[lé].
Ápoj (aztán), no te, zárka, hulljon le rólad a zár!
Ke (mert), csak még egyszer
szabad madár lehet[nék]!

Ha még egyszer szabad madár lehetnék,
ke (mert), felfogadnám, többé rabod nem len[nék]!

GÁBOR LAJOSNÉ (colári), sz. 1921.
Budapest (Újpest), Pest megye (M)
Gyűjtés: 1972

15

Pécsi erdő zárva van,
pécsi erdő zárva van,
Rózsa Sándor fogva van,
Rózsa Sándor fogva van.

Még vasárnap délután,
még vasárnap délután
sétál ott kinn az utcán,
sétál ott kinn az utcán.

Édósanyja így hívja,
édósanyja így hívja:
Sándor fiam, jer haza,
Sándor fiam, jer haza!

Nem megyek én még haza,
nem megyek én még haza,
vérbe' fürdök én még ma,
vérbe' fürdök én még ma.

Bemegyén a kocsmába,
bemegyén a kocsmába,
ráütött az asztalra,
ráütött az asztalra.

Három csendőr ott mulat,
három csendőr ott mulat,
a negyedik rámutat,
a negyedik rámutat.

Az ötödik felállott,
az ötödik felállott,
a szívébe kést vágott,
a szívébe kést vágott.

Rézfokos a kezébe',
rézfokos a kezébe',
páros kés a szívébe',
páros kés a szívébe'.

Édósanyám kedvesem,
édósanyám kedvesem,
van-e ingem szennyesen,
van-e ingem szennyesen?

Ha nincs ingem szennyesen,
ha nincs ingem szennyesen,
hoztam egyet véresen,
hoztam egyet véresen.

Vigye ki a Tiszára,
vigye ki a Tiszára,
mossa ki azt tisztára,
a te fiad sírjára!

Tik meg, lányok, sírjátok,
tik meg, lányok, sírjátok,
síromra boruljátok,
koszorút is hozzatok.

SZOBOSZLAI EMMA, sz. 1913.
Debrecen és Budapest között a vonaton.
Gyűjtés: 1976

16

Ablak alatt egy kökényfa,
ke (mert/, ablak alatt egy kökényfa,
d' az alatt ül három árva.

Hova mentek, három árva,
hova mentek, három árva?
Hosszú d' útra, szógálatra.
Haj, de, van-e néktek mostohátok,
van-e néktek mostohátok,
ki fehért adjon reátok?
De, mikor fehért ad reátok,
de, mikor fehért ad reátok,
vérrel, vízzel virágozik.
De, kelj fel, kelj fel, ne d' aludjál,
kelj fel, kelj fel, ne d' aludjál,
mert elszakadt a gyászruhám!
De, van-e néktek mostohátok,
de, van-e néktek mostohátok,
ki fehért adjon reátok?
Mikor fehért ad reátok,
mikor fehért ad reátok,
vérrel, vízzel virágozik.
De, ződ búzát eszik a galamb,
de, ződ búzát eszik a galamb.
De, vajon kinek harangoznak?
Aj, de, harangoznak d' az anyámnak,
harangoznak d' az anyámnak,
jaj, jaj, jaj, de páléjanak.
Hej, de, bárcsak addig ne temetnék,
bárcsak addig ne temetnék,
amíg innét odamennék!
De, városi papot hozatnék,
városi papot hozatnék,
de, bandaszóval d' eltemetném.
Aj, de, d' a korondi hajnalcsillag,

a korondi hajnalcsillag
a pálfalvi tetőn virrad.
Aj, de, honnat tudod, hogy megvirrad,
de, miről tudod, hogy megvirrad?
De, karikát vetett a csillag.

O láso Dél te hodinil le múlen táj tumen te feril,
savale! - *A jó Isten nyugtassa a holtakat és óvjon meg
titeket, cigány legények!*

KHELDERÁS CSOPORT
Korond-Corund, județul Harghita (R)
Gyűjtés: 1996

17

Egy magas hegy tetejéről
a völgybe néztem át,
ott láttam három grófort,
ki csónakán halász.

A legfiatalabbik gróf,
ki a csónak szélén áll,
aranyos serlegéből
kinálja a borát.

Minek nekem a bora,
hisz' úgysem ihatom,
mert én egy szegény leányka,
s te gazdag gróffi vagy.

Ha te egy szegény leány,
s én gazdag gróf vagyok,
gondolj a forró lángra,
mely szívünkben dobog!

Nem gondolok semmi lángra,
én férjhez nem megyek!
A zárdába' kell meghalnom,
azt biztos jól tudom.

Ha te a zárdába mégy,
s a fátyolt felteszed,
én akkor is követni foglak,
míg szívem föl nem lel.

Másnap a zárda előtt
mehúzták a csengőt.
Hol az az új apáca,
ki tegnap idejött?

Ide be nem jött senki,
és ki sem mehetett.
Rátok gyűjtöm a zárdát,
ha ki nem külditek!

Erre a leány kilép,
ki talpig gyászba' már,
haja rövidre vágva,
mint kész apáca már.

Ekkor a fiatal gróf
lelőz egy karikát.
Fogadd el, szép leányka,
szerelmem zálogát!

Mondd azt, hogy sétálni voltál
a bérces hegyeken,
s ott találad a gyűrűt
a sétahelyeden!

Erre a fiatal gróf
kihúzza pisztolyát,
agyonlövi a szép lányt,
s aztán önmagát.

ifj. JÓNÁS ISTVÁNNÉ (magyar cigány), sz. 1944.
Görömböly (Miskolc),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 1998

18

Nyisd ki, anyám, zöldre festett kapudat,
s ereszd bé e kiszabadult fiadat,
adjál enni, innya neki eleget,
sokat szenvedett, ahol vót, eleget!

FEHÉR MÁRTON, sz. 1934.
Külsőrekecsin-Fundu Răcăciun,
județul Bacău (R)
Gyűjtés: 1996

Megy a hadihajó a tenger közepébe,
a hajóskapitány feláll a tetejére.
A hajóskapitány hajóját a vizen jól megereszti,
minden kikötőnél a babáját öleli.

Kedves édesanyám, hogy' esik ez magának?
A legkedvesebb fiát vitték el katonának.

Oldalán a szurony, hátán a szerelvény,
vizzi messzire,
rózsás kis levél van a gimnasztorka zsebébe'.

ifj. JÓNÁS ISTVÁNNÉ (magyar cigány), sz. 1944.
Görömböly (Miskolc),
Borsod-Abaúj-Zemplén megye (M)
Gyűjtés: 2000

Moldvai muzsika

FEHÉR MÁRTON, sz. 1934.
Külsőrekecsin-Fundu Răcăciun, județul Bacău (R)
Gyűjtés: 1996

Mezőségi muzsika

KHERÚTNO MUZSIKUSOK
Mező Ferenc „Csángáló” vezetésével
Csávás-Ceuas, județul Mureș (R)
Gyűjtés: 1995

Kalotaszegi muzsika

KHERÚTNO MUZSIKUSOK
ifj. Antal Ferenc „Árus” vezetésével
Méra-Mera, județul Cluj (R)
Gyűjtés: 1973

Gyimesi muzsika

ZERKULA JÁNOS (magyar cigány), sz. 1930.,
és FIKÓ REGINA, sz. 1932.
Gyimesközéplek-Lunca de Jos,
județul Harghita (R)
Gyűjtés: 1995

**Bari Károly életrajza
és publikációs listája**

BARI KÁROLY 1952-ben született Bükkaranyoson. Az általános iskola elvégzése után Miskolcon járt gimnáziumba, az érettségi után pedig a Színművészeti Főiskolán és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem bölcsészkarán folytatott tanulmányokat. Még gimnazista volt, amikor első, viharos sikert kiváltó verseskönyve megjelent, egymás után két kiadásban. Azóta több kötetet publikált.

Politikai tartalmú verseiért az 1970-es évek közepén meghurcolták és börtönbe zárták. Kiszabadulása után évekig a társadalom perifériájára szorult.

Verseket ír, fest, folklórkutatással foglalkozik, s műfordításokat készít a kortárs francia nyelvű költészetből, valamint a cigány néphagyomány lírai és epikus alkotásaiból.

Festményeiből először a Gödöllői Galéria rendezett kiállítást. Ezt követően bemutatták alkotásait Budapesten, Párizsban, Berlinben és Strasbourgban.

Különböző külföldi folyóiratokban és antológiákban versei idegen nyelveken is rendszeresen napvilágot látnak. Önálló kötete jelent meg olaszul a bolognai egyetem kiadásában, franciául a párizsi Editions Noël Blandin-nél és a szentendrei Vincze László Kiadónál, hollandul a rotterdami Stichting Poetry International-nél, angolul a San Francisco-i Mercury Hous-nál és a szentendrei Vincze László Kiadónál, németül pedig a berlini Oberbaum Verlag gondozásában.

DÍJAK:

1984 József Attila-díj

1992 Déry-díj

1992 A Soros Alapítvány Irodalmi Életműdíja

1996 Bezerédj-díj

2000 A Közép-európai Irodalmi Társaság díja (C. E. T.- díj)

2001 Kodály Zoltán-díj

2001 Kossuth-díj

BARI KÁROLY PUBLIKÁCIÓI:

KÖNYVEK:

HOLTAK ARCA FÖLÉ

versek (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1970, 1971)

VERSO IL VISO DEI MORTI

(Universita Degli Studi Di Bologna, 1972)

ELFELEJTETT TÜZEK

versek (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973, 1974)

A NÉMASÁG KÖNYVE

versek (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983)

TŰZPIROS KÍGYÓCSKA

cigány népköltészet

(Gondolat Könyvkiadó, 1985)

TŰZPIROS KÍGYÓCSKA

cigány nyelvű változat

(Gödöllői Művelődési Központ, 1985)

A VARÁZSLÓ SÉTÁLNI INDUL

válogatott és új versek, képversek, rajzok

(Szépirodalmi Könyvkiadó, 1985)

AZ ERDŐ ANYJA
cigány népmesék és néphagyományok
(Gondolat Könyvkiadó, 1990)

LE VÉSESZKI DÉJ
cigány népmesék és néphagyományok
(Országos Közművelődési Központ, 1990)

LENDEMAIN ET AUTRES POÈMES
(Editions Noël Blandin, Paris, 1991)

KÉPEK, KÉPVERSEK ÉS VERSEK
12 képeslap (Nyomdacoop-Papirker, 1992)

21 VERS
(Belvárosi Könyvkiadó, 1992, 1993)

GEDICHTEN
(Stichting Poetry International,
Rotterdam, 1993)

A PONTOS HELY
műfordítások a kortárs külföldi költészetből
(Céger Könyvkiadó, 1993)

AZ ÜVEGTEMPLOM
cigány népmesék
(KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen, 1994)

DÍSZLETEK EGY SZINONIMÁHOZ
képversek (Magyar Műhely, Párizs, 1994)

A TIZENKÉT KIRÁLYFI
cigány népmesék
(Romano Kher, 1996)

POÈMES
(Editions László Vincze, Szentendre, 1997)

WINTER DIARY
versek (Mercury House, San Francisco 1997)

VOM GELLEN DER GEIGEN
versek (Oberbaum Verlag, Berlin)

POEMS
(Editions László Vincze, Szentendre, 1997)

HÁRFAROZS
műfordítások a kortárs külföldi költészetből
(Nagyvilág Kiadó, előkészületben)

HANGLEMEZEK:

A NAP ÉS A HOLD TÖRTÉNETE
cigány népmesék
SLPX 14128
(Hungaroton, 1989)

*CIGÁNY NÉPDALOK ERDÉLYBŐL ÉS
MAGYARORSZÁGRÓL*

CD: Qui 903028, LP: Qui 103028, MC: Qui 403028
(Quintana-Harmonia Mundi, 1991)

BARI KÁROLY VERSEIT MONDJA
SLPX 14234
(Hungaroton, 1991)

ANTHOLOGY OF GYPSY FOLKSONGS I-IV.
CD: 903095
(EMI-Quintana, 1996)

CIGÁNY FOLKLÓR I-X.
CD: BK 001-BK 010
(Magánkiadás, 1999)

„MENNYORSZÁG CSILLAGA”

Magyar néphagyományok - cigány hagyományörzők I-II.
CD: BK 011-012
(Magánkiadás, 2001)

CIGÁNY FOLKLÓR XI-XXVIII.
(Előkészületben)

KÖNYV BARI KÁROLYRÓL:

BARI KÁROLY KÖLTŐ, FOLKLÓRKUTATÓ
interjúk, recenziók, és más írások tükrében
(Petőfi Sándor Művelődési Központ,
Gödöllő, 1999)

Erdélyi cigányok, 1984

„MENNYORSZÁG CSILLAGA”

MAGYAR NÉPHAGYOMÁNYOK – CIGÁNY HAGYOMÁNYŐRZŐK I-II.

BARI KÁROLY GYŰJTÉSE

Köszönet mindazoknak, akik lehetővé tették ennek a folklóranegynek a megjelenését:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA
KISEBBSÉGI FŐOSZTÁLY

SOROS ALAPÍTVÁNY

CD 1 52'48", CD 2 65'00"

A felvételeket a gyűjtő készítette.
Mesterszalag: FÉNYES PÉTER
Címlaprajz: BARI KÁROLY

© (P) BARI KÁROLY 2001

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA